

74.0

М. 74

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Івекі В. СТЕФАНІКА

**МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ НА ЗАСАДАХ НАЦІОНАЛЬНИХ
ТРАДИЦІЙ ТА ЕТНОПЕДАГОГІКИ,
ГУМАНІЗАЦІЇ І ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ,
СВІТОВОГО ДОСВІДУ**

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції)

Івано-Франківськ

- 1995 -

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.СТЕФАНИКА

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ НА ЗАСАДАХ НАЦІОНАЛЬНИХ
ТРАДИЦІЙ ТА ЕТНОПЕДАГОГІКИ,
ГУМАНІЗАЦІЇ І ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ,
СВІТОВОГО ДОСВІДУ

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції)

ЧАСТИНА 4

Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфі-
кації педагогічних кадрів середньої та вищої школи

ЧАСТИНА 5

Демократизація управління системою освіти
в Україні

НБ ПНУС

627616

Івано-Франківськ
Видавництво "Плай"
- 1995 -

627616

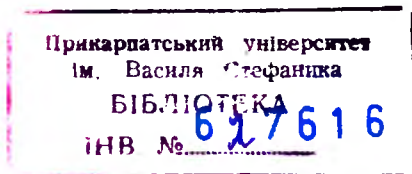
74.0

M-34

Матеріали конференції рекомендовані до друку рішенням Вченої Ради Прикарпатського університету (протокол N 4 від 29 листопада 1994 року).

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК:

доктор педагогічних наук, професор ЧЕРПІНСЬКИЙ М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент ГРИЦЮК Б.А.

1. ГОНЧАРУК Є.Г. - Академік національної академії наук, професор Українського державного медичного університету.
БАРДОВ В.Г., ЯВОРОВСЬКИЙ О.П. - Професори університету.
НІКБЕРГ І.І. - Завідуючий навчально-методичним кабінетом університету, доцент.
2. ХРУШ В.Д. - Завідуючий кафедрою післядипломної освіти Прикарпатського університету, професор.
3. ПОПОВ М.В. - Завідуючий кафедрою філософії Українського державного медичного університету, доктор філософських наук, професор.
4. СТРУМАНСЬКИЙ В.П. - Професор кафедри педагогіки Кам'янець-Подільського педінституту, доктор педагогічних наук.
5. КОСАРЕВ І.І. - Професор кафедри педагогіки і медичної психології Московської медичної академії, доктор педагогічних наук.
6. ГАВРИШУК А.П. - Старший викладач кафедри філософських дисциплін Кам'янець-Подільського педінституту.
КУКУРУДЗЯК М.Г. - Завідуючий кафедрою загальної історії Кам'янець-Подільського педінституту, доктор історичних наук, професор.
МЕЛЬНИК Є.М. - Старший викладач кафедри історії України Кам'янець-Подільського педінституту, кандидат історичних наук.
7. СУХОРСЬКИЙ С.Ф. - Професор кафедри педагогіки Дрогобицького педінституту, кандидат педагогічних наук.
8. РУСНАК І.С. - Доцент Чернівецького університету, кандидат філологічних наук.
ПЕНІШКЕВИЧ Д.І. - Завідуюча кафедрою педагогіки Чернівецького університету, кандидат педагогічних наук, доцент.
ФИЛИПЧУК В.С. - Доцент Чернівецького університету, кандидат філологічних наук.
9. ОДЕРІЙ Л.Є. - Старший викладач кафедри дошкільної педагогіки Слов'янського педінституту, кандидат педагогічних наук.
РОЗДИМАХА А.І. - Завідуючий кафедрою музики Слов'янського педінституту, кандидат педагогічних наук, доцент.

10. ЛИНЕНКО А.Ф. - Доцент Південноукраїнського педагогічного університету, кандидат педагогічних наук, докторант інституту педагогіки і професійної освіти АПН України.
11. ФЕДОРЧУК В.М. - Завідуючий кафедрою психології Кам"янець-Подільського педінституту, кандидат психологічних наук, доцент.
ФЕДОРЧУК Е.І. - Завідуюча кафедрою педагогіки Кам"янець-Подільського педінституту, кандидат педагогічних наук, доцент.
12. КОНОНЧУК А.І. - Доцент кафедри педагогіки Ніжинського педінституту, кандидат педагогічних наук.
13. НІКБЕРГ І.І. - Завідуючий навчально-методичним кабінетом Українського державного медичного університету, доцент.
14. САМОФАЛ Я.В. - Доцент Дрогобицького педінституту, кандидат педагогічних наук.
15. РАДЧУК Г.К. - Доцент кафедри психології Тернопільського педінституту, кандидат психологічних наук.
16. ОГІРКО О.В. - Викладач кафедри педагогіки Львівського університету, кандидат педагогічних наук.
17. ДЕНЧУК Б.В. - Заступник ректора Одеського інституту підприємництва та права з питань перспективного розвитку.
18. ЧОВРІЙ С.Ю. - Викладач Мукачівського педагогічного училища Закарпатської області, аспірант кафедри педагогіки Прикарпатського університету.

*Є.Т.Тончарук, В.Т.Бардов,
О.П.Яворовський, І.І.Жикберг*

ПРО ПІДГОТОВКУ ЛІКАРІВ З МЕДИКО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ФАХІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Понад п'ятдесят років підготовка лікарів - профілактиків /гігієністів і епідеміологів/ здійснювалася на санітарно-гігієнічних факультетах медичних інститутів /Київського, Харківського, Донецького, Дніпропетровського і Львівського/. За новою концепцією вищої медичної освіти в Україні, яка вже реалізується, підготовка таких лікарів передбачається в профільній інтернатурі після отримання загальнолікарської освіти на медичних факультетах. Така структура післядипломного набуття кваліфікації лікаря - профілактика зумовлює виникнення багатьох психологічно-профорієнтаційних та організаційно-методичних проблем.

Повноцінна кадрова комплектація відповідної інтернатури значною мірою залежатиме від адекватного вирішення питань надання соціальних пільг лікарям медико-профілактичних фахів, зокрема щодо їх заробітної плати, пенсійного забезпечення. Суттєве значення в цьому відношенні матиме також концепція змісту і характеру професійної діяльності лікарів-гігієністів, зменшення адміністративно-наглядових функцій і збільшення тих, виконання яких потребує умінь і компетенції фахівця з вищою медичною освітою.

Мінімальна тривалість профільної інтернатури для підготовки лікарів-гігієністів, епідеміологів повинна становити 2 роки. Перший рік планується головним чином для вивчення всіх профільних гігієнічних дисциплін і епідеміології з тим, щоб обсяг теоретичних знань і практичних умінь інтернатури орієнтовно відповідав їх рівню, який забезпечує навчання на санітарно-гігієнічному факультеті. Другий рік передбачає чисто профільну підготовку за одним із фахів /з загальної, комунальної гігієни, гігієни праці, гігієни харчування, гігієни дітей та підлітків, радіаційної гігієни й епідеміології/. Така підготовка буде проводитись в очно-заочній формі. Передбачається, що 20% навчального часу інтернатури навчатиметься на базовій профільній кафедрі, 80% - безпосередньо за місцем майбутньої професійної діяльності /під керівництвом і контролем кафедри/. Досвід проведення однорічної інтернатури для випускників санітарно-гігієнічних факультетів свідчить про доцільність 4-х етапної її періодизації. Перший /ознайомчочатковий/ етап проводиться в серпні за місцем майбутньої роботи. Другий /очний/ проводиться в вересні - жовтні на базовій профільній кафедрі.

Третій - з листопада по травень включно - на базовій санепідемстанції /під періодичним очним або заочним контролем кафедри/. Четвертий етап /заключний/ проводиться у червні і завершується атестаційним іспитом, який повинен включати: захист виконаної науково-практичної /"випускної"/ праці, комп'ютерний тестовий контроль, екзаменаційну співбесіду.

Важливою умовою високої якості навчання в інternатурі є її всебічне методичне забезпечення і наявність відповідних підручників, посібників. Гігієнічні кафедри Українського державного медичного університету проводять зараз велику роботу по підготовці такої навчальної літератури до видання.

В.Д.Хрущ

УКРАЇНСЬКИЙ ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Абсолютна більшість слухачів, що проходять сьогодні підвищення кваліфікації чи перепідготовку в системі післядипломної освіти, формувались у свій час на інших виховних ідеалах. Тому перед інституціями післядипломної освіти /ІПО, ФПО, ФПК, різного роду курсами/ стоїть завдання не лише створити умови для постійного підвищення освітнього і кваліфікаційного рівнів, не лише оновити професійні та загально-освітні знання наших слухачів, але й реформувати зміст перепідготовки, забезпечивши його національну спрямованість.

Державна національна програма "Освіта" визначила стратегію розвитку післядипломної освіти, де вищезазвані проблеми поставлені в число пріоритетних. Відповідно, виникає завдання доповнення навчально-тематичних планів новими теоріями та ідеями, які б максимально враховували національні, етнічні особливості українського народу, самобутність його характеру та історично сформовані виховні ідеали.

Кафедрою післядипломної освіти Прикарпатського університету ім.В.Стефаника, у відповідності до "Концепції національного виховання", схваленої Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти 30 червня 1994 року, внесені значні корективи в навчально-тематичні плани.

Розділ "Актуальні проблеми історії України" доповнений темою "Перехід України від соціалістичних відносин до ринкових і процес національного відродження усіх сфер життя українського сусп-

ільства". По-новому трактується історичний розвиток системи національного виховання. Раніше про таку систему не згадувалось зовсім або вона нехтувалась і заборонялась. Сьогодні національне виховання успішно здійснюється саме тому, що ми широко використовуємо національно-виховні традиції українського народу. Етнопсихологія і етнопедогогіка стали науками практичними.

Вивчаючи проблеми розвитку національного виховання, переконуємо слухачів, що виховання завжди має конкретно-історичну національнодержавну форму прояву і спрямоване на підготовку громадянина конкретної держави, яка не може бути безнаціональною.

Новий підхід до пізнання історико-культурної спадщини українського народу допомагає слухачам зрозуміти, що національна система виховання це результат багатовікової культури народу з його національними переконаннями, ідеями, ідеалами, традиціями, звичаями.

З метою поглибленого розуміння українського виховного ідеалу значні корективи внесені в зміст розділу "Управління виховним процесом". Слухачі оволодівають новими підходами до розуміння принципів національного виховання. Традиційно-історичні принципи народності, природовідповідності, культуровідповідності наповнюються новим національним змістом. Головне місце в них посідає вимога формування національної свідомості, використання національно-етнічної обрядовості та ін.

Принципи, на яких ґрунтувалась авторитарна система виховання /класовості, партійності, комуністичної ідейності та ін./ замінені такими новими, як варіативність форм і методів виховного процесу, гуманізація і демократизація виховання, диференціація та індивідуалізація виховних впливів. З рядом принципів, які переслідують мету зробити виховну систему більш чіткою і конкретною, слухачі зустрічаються вперше. Це принципи етнізації виховання, інтегративності виховних впливів та ін.

Значних змін зазнав розділ "Управління навчальним процесом". Український виховний ідеал формується і через зміст навчання, і через його форми та методи. Ми переконуємо слухачів в тім, що виховною метою процесу навчання є передача молоді соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності. В процесі навчання формуються особистісні риси громадянина України. Через активне пізнання довкілля, через наукове тлумачення світу формується правильне світобачення, національна самосвідомість, розвинута духовність.

Вносячи зміни в розділ "Психологія управління", особливо ті, що стосуються формування національної психології і характеру, запрошуючи провідних вчених з проблем етнопедогогіки /академік

АПН України Стельмахович М.Г./, етнопсихології /доктор психологічних наук; професор Орбан А.Е./, екології /академік Климишин І.А./ та ін., ми керуємось концептуальними положеннями про те, що "найважливішою громадською рисою особливості є сформованість національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України.

Вимогом формування українського виховного ідеалу пронизана "Концепція національного виховання", в якій чітко зазначено: "Національна ідея має бути не просто атрибутом національної свідомості, чисто духовним феноменом, а поштовхом до практичних справ, як було у краших синів і дочок нашого народу споконвіку".

М.В.Понів

СВІТОГЛЯДНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТА

Підготовка спеціаліста будь-якого профілю у вищій школі завжди мала дві головні складові: оволодіння спеціальністю та формування громадянської особистості. Сучасна ситуація вимагає постійної корекції діяльності вищої школи по реалізації свого соціального призначення. Відбуваються змістовні зміни у професійній підготовці на основі запровадження удосконаленої програми диференційного навчання з врахуванням світового досвіду. Такі ж зміни необхідно здійснити і у структурі іншої складової підготовки спеціалістів - їх громадянської зрілості на основі формування сучасного наукового світогляду. Необхідно по новому визначити зміст та напрямки світоглядного зростання майбутніх спеціалістів. У першу чергу варто відмовитися від ідеологічної заангажованості тлумачення поняття світогляду. А поряд з цим подолати також недовірливе, негативне ставлення до світоглядної проблематики з боку значної частини спеціалістів різного техніко-технологічного напрямку. Адже недооцінка необхідності формування світогляду у майбутніх спеціалістів, іронічне ставлення до цієї справи спеціалістів природничих і особливо технічних наук так само недоречні, як і недавня абсолютизація "єдино вірного" комуністичного світогляду. Сучасні вимоги до підготовки спеціалістів обов'язково повинні базуватися на розумінні потреби формування світогляду людини, як найскладнішої системи її духовного світу. Відсутність такого розуміння без сумніву є одним з факторів неякісної підготовки інженера, педагога чи лікаря і в сучасних умовах.

Національна вища школа повинна розвиватися з врахуванням всіх здобутків попередніх поколінь педагогів по формуванню світогляду. Разом з цим необхідно подолати одіозність та утопічність досвіду радянської школи. А це можливо за умови тверезого і неупередженого аналізу та форм світоглядного виховання, відмови від старих і нових штампів, недіалектичного розуміння взаємодії ціннісних факторів життя та діяльності держави, суспільства, педколективів і окремої особистості. Крім цього, слід акцентувати на тому, що характер світоглядного виховання має визначатися особистісним вектором, стати самовихованням на відміну від колишньої колективістської практики діяльності так званих вихователів різного гатунку.

Серед основних напрямків удосконалення світоглядної підготовки спеціалістів варто виділити такі:

- фундаментом такої підготовки має стати ґрунтовне і свідоме оволодіння світоглядним потенціалом фундаментальних і прикладних наук /за профілем спеціальностей/ з врахуванням екологічних і демографічних аспектів розвитку сучасної світсової цивілізації;
- важливою формою такої підготовки має стати оновлене використання гуманітарної сутності світової філософської думки для виховання у спеціалістів особистої відповідальності, вміння самостійно мислити і діяти, володіння мистецтвом ідеологічної толерантності та політичної культури;
- змістовна спрямованість світоглядного виховання має враховувати необхідність світоглядного коригування всієї соціально-педагогічної діяльності суспільства, системи вищої освіти, її форм і методів роботи на базі в першу чергу загальнолюдських цінностей, пріоритету прав та обов'язків особистості перед іншими надіндивідуальними соціальними інституціями;
- постійний контроль ефективності світоглядної підготовки спеціалістів у ВНЗ з боку вченої ради і центральної методичної комісії на основі регулярного соціологічного обстеження за об'єктивними методиками. Досвід роботи кафедри філософії УДМУ, а також методологічної ради професорів університету протягом 20 років, свідчить про виключну доцільність та ефективність такого контролю. Важливим аргументом є також позитивне ставлення переважної більшості студентів, особливо 1-3 курсів щодо практики, змісту та форм формування сучасного світогляду у майбутніх лікарів.

ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

1. Безперечно, постановка питання про перемену структури і змісту виховної роботи в сучасній школі у відриві від широких процесів оновлення педагогічного корпусу української людності щільно межує з утопічною автономією. Не може бути забезпечена нова якість роботи вчителя, вихователя на засадах старого мислення або ж поверхової інформативної бази знань про людину, її сутність, науково-теоретичні і народно-побутові механізми формування її свідомості і регулювання громадської активності та особистісної ініціативи. В цьому плані завдання "оновлення педагогічного корпусу" слід вбачати не в тому, щоб механістично замінити одних педагогів на вчителів чи вихователів іншими. Проблема тут у докорінній переміні стилю педагогічного мислення. І вага її настільки велика, що цілком слушно зарахувати її до глобальних у контексті українського державотворення і найпекучіших, невідкладних на тлі кількісно наростаючих явищ, що нищать нашу духовність і викорінюють краді ознаки ментальності українця.

2. Першою позицією у вирішенні означеної задачі ми би рахували значне посилення загальнопедагогічної підготовки сучасного вчителя. Це стосується всіх розділів навчального курсу педагогіки. Варто відмовитись від хибної, на нашу думку, тези про однозначне професійне спрямування загальнотеоретичних і загальнометодологічних педагогічних студій у ВНЗ. Приклади з майбутньої вчительської практики мають бути лише прикладами, ілюстраціями до кращого розуміння теоретичних засад організації навчання і виховання, глибокого розуміння закономірностей означених процесів і усвідомлення змісту основних принципів навчально-виховної роботи з дітьми. В такому плані педагогічна підготовка - це той загальнопрофесійний модуль, на основі якого конструються конкретні методичні прийоми, що забезпечують професійнопредметові відмінності роботи вчителя. І якщо доцільно ставити питання про "предметову" педагогіку, то під цим слід розуміти "Методику навчання..." за програмовим змістом конкретної навчальної дисципліни /методика навчання історії, хімії, математики тощо/.

3. Проте найглибшого реформування потребує зміст конкретно-функціональної готовності нинішнього педагога до реалізації своїх громадянських, професійних і загальнолюдських обов'язків у формуванні духовного потенціалу зростаючих поколінь. В їх складі найголовніше значення має рівень професійної і гуманістичної

спроможності вчителя, педагога забезпечити оптимальне морально-етичне регулювання процесів соціалізації особистості свого учня і вихованця. Умовно виділяючи цю ділянку як окрему в структурі професійно-ціннісної ієрархії пріоритетних напрямків істинного прояву соціальної сутності педагога, зазначимо, що за обставин сьогоденної діяльності вона не лише найскладніша для вирішення в методичному плані, але й і в змістовому. Цебто, поліаспектне поле проблеми реформування виховної роботи проявляє і визначає обриси основних методик виховання лише за умови найбільш загального бачення кінцевого результату цього процесу у формі, в цілому зрозумілого, але предметно не визначеного орієнтиру на загальнолюдські цінності. Якщо б цим задовільнитись, то "концепція комуністичного виховання" впритул своїми теоретичними положеннями мала б забезпечити означені цінності. Тому, проголосивши ідею національного виховання, належить чітко визначити її сутнісне наповнення. Тобто, конкретно визначити бажані результати через певні якості, риси і світоглядні позиції нової за своєю структурою і духовною характеристикою особистості. Це ділянка прилучення і поєднання сил філософії та історії, психології і педагогіки.

4. Певно що, означена задача дуже об'ємна. Стосовно вчителя і педагогічного та методичного забезпечення її вирішення, слід уважно проаналізувати теперішню структуру як навчального плану педагогічних ВНЗ і факультетів, так і змісту конкретної інформації, знань, умінь та навичок виховного і "виховавчого" спрямування. Така увага виявить аксіоматичні результати непомірно низької питомої ваги "виховного потенціалу" готовності молодого вчителя до педагогічної роботи. Сьогодні треба визнати найгострішою потребу в забезпеченні теоретичного усвідомлення майбутніми вчителями суті національної ідеї, процедурних механізмів національного виховання, ролі і значення в соціалізації особистості зростаючої людини чинників духовності і етнічної ментальності.

5. Серед можливих розв'язків посталої проблеми варто насамперед вирішити питання про змістове посилення підготовки молодого вчителя до виховної роботи в національній школі. Тут з великою віддачею можуть прислужитись такі навчальні дисципліни, як "Українська народна педагогіка", "Національне виховання" /в структурі теоретико-методологічного змісту і народно-побутового досвіду забезпечення належної готовності молоді до життя в плані соціалізації або ж "олюднення" підростаючих поколінь/ і навчикоформуєчий "Практикум з національного виховання".

Варто подумати і про спеціалізовану підготовку координаторів виховної роботи на місцях, у національній школі. Організаційно і методично це може бути вирішено через відкриття у педагогічних

І.І.Косарев

ПРОБЛЕМА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Успішність будь-якого виду професійної діяльності залежить від багатьох соціальних і психологічних факторів. Серед них - мотивація та потреби індивідів, його базисна підготовка, психологічні особисті якості /цілеспрямованість, воля, критичне мислення, рівень самооцінки тощо/, умови праці, стан здоров'я, психологічний мікроклімат і т.п. Але на це не завжди зважають при підготовці спеціалістів викладачі вищої медичної школи, які а процесі організації навчально-пізнавальної діяльності студентів використовують лише традиційні форми та методи /лекції, семінари, факультативи, НДР тощо/. Причиною такого стану є те, що внаслідок низького рівня професійної майстерності педагога не підготовлені до творчої, активної праці, яка ґрунтується на гнучкому підході до процесу навчання та виховання студентів залежно від їх нахилів, інтересів і мотивації. Отже, у навчальному закладі не створюються сприятливі умови для розвитку здібностей, особистісних якостей студентів, засвоєння ними основних засад психології спілкування, самонавчання і самовиховання. З метою подолання такого стану необхідно насамперед розширити перелік елективних і факультативних курсів з логіки, риторики, загальної психології спілкування, що надасть студентам можливість набутти змінь проведення дискусій, логічно, послідовно висловлювати свою думку, поважати майбутнього колегу та зважати на його точку зору.

Корисним було б вивчення на кафедрі історії медицини християнських традицій, світової історії та культури, ознайомлення з оригінальними науковими працями видатних медиків І.І.Мечнікова, П.Т.де Шардена, Ф.Арьєса та інших, що дало б можливість студентам розширити свій філософський кругозір, допомогло б подивитися на професію лікаря з позицій життя та смерті, на реальну цінність кожної людини, яка появляється на цей світ, зрозуміти, що саме людська пам'ять є джерелом національної культури і традицій.

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх лікарів треба ширше залучати їх до перекладу з різних іноземних мов навчальних планів, програм, підручників для медичних ВНЗ, етичних кодексів лікарів та їх помічників, законодавчих доку-

ментів з охорони здоров'я тощо. Це значно підвищило б професійну мотивацію студентів-медиків.

Ми переконані, що творчого фахівця зможе виховати тільки творча особистість викладача, схильна до загальнолюдських гуманних цінностей, що поєднє професіоналізм із справжньою культурою.

А.П.Тавришук, М.І.Жуковецький, Є.М.Дельник

РОЛЬ НАРОДНИХ СВЯТ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ ДОБИ

Останніми роками у Кам'янець-Подільському педагогічному інституті проводиться цікава робота, спрямована на духовне відродження студентства. Колектив кафедри української літератури філологічного факультету докладає багато зусиль для впровадження у ВНЗ народних свят та обрядів, збирання духовних скарбів, прилучаючи майбутніх педагогів до давніх традицій нашого народу.

Така робота здійснюється у процесі навчання і під час позанавчальних заходів. Так, кожен студент-філолог проходить фольклорну практику, активно включається в збирання духовних народних скарбів /legend, переказів, казок, пісень, колядок, щедривок, прислів'їв, приказок тощо/. А протягом 1993-1994 років працівники кафедри і студенти здійснили літню етнографічну експедицію в 23 подністровські села на Кам'яничині, зібрали багато цінних фольклорних творів, речей домашнього вжитку минувшини. Подібна експедиція готується і в наступному році.

Створюється кабінет народознавства. Для цього адміністрацією ВНЗ виділена велика аудиторія. Тут будуть розміщені різноманітні старовинні селянські знаряддя праці, речі домашнього вжитку, одяг тощо. Їх пошуками постійно займаються студенти філологічного факультету. Кабінет буде відігравати важливу роль у навчальному процесі. На факультеті створиться також оркестр народних інструментів, який буде супроводжувати проведення народних свят.

Нагромаджений певний досвід організації святкових народних обрядів. Так, у 1992-1993 роках на свято Андрея проводилося традиційне дівоче дійство "передбачення" своєї долі. Три роки підряд першого дня Різдва юнаки ходять до викладачів, друзів і знайомих колядувати з Вертепом. Це захід цікавий тим, що подоланам, особливо молодому поколінню, про колядування з Вертепом сьогодні майже нічого невідомо.

Напередодні старого Нового року /13 січня/ студенти відправ-

ляються з дійством "Кози". А минулого року того ж дня було започатковано проведення "Маланки". У подністровських селах звичай ходити з "Маланкою" у минулому був традицією.

Цікаво пройшов вечір гаївок. А скільки зусиль, кмітливості, винахідливості проявили студенти, готуючи Подільські вечорниці.

До підготовки і проведення свят, вечорів працівники кафедри підходять глибоко і творчо. Так, кожного року в дійство вноситься щось нове, враховуючи особливості різних регіонів України. Насамперед, Поділля, Буковини та Галичини, звідки найбільше студентської молоді навчається у нашому інституті.

Досвід свідчить, що така творча робота позитивно впливає на хід навчального процесу, допомагає студентам в успішному засвоєнні програмового матеріалу з філологічних дисциплін. Кожен захід має пізнавальне і виховне значення. Адже це один із переконливих, ефективних і дійових засобів вивчення та засвоєння студентами багатой духовної спадщини українського народу.

З іншого боку, кожен студент одержує практичні навички з організації та проведення різноманітних заходів. Уже ввійшло в практику шороку між академічними групами на четвертому курсі організувати конкурс на краще проведення дійства Вертепу, "Кози" тощо. Участь у цих заходах є водночас складанням заліку з народознавства.

Зроблено вдалу спробу залучити до участі в таких заходах студентів інших факультетів. Так, за ініціативою кандидата історичних наук, доцента кафедри історії України В.І.Якубовського дійство Вертепу проводиться студентами педагогічного факультету. Зокрема, він, як уродженець Тернопільщини, звертає увагу на особливості проведення дійства в цьому регіоні України. Безпосередніми учасниками заходів є студенти й інших факультетів. Основна маса, звичайно, є глядацькою аудиторією.

Серед важливих моментів слід відзначити і те, що працівники кафедри намагаються виробляти в студентів насамперед навички організації таких заходів. Так, активна їх учасниця студентка третього курсу українського відділу Лілія Боднарчук писала сценарій, підготувала і провела цікаві вечори за темами "Вийся, барвінку, гладко", "Народний одяг українців".

Загальна робота має велике значення у формуванні вчителів-філологів, підготовка яких відповідає сучасним вимогам, що стоять перед національною школою. Знання, а також практичні навички, набуті у ВНЗ, будуть слугувати вихованню духовно здорових, національно свідомих молодих громадян України. Свідченням цього є і та велика зацікавленість, яку виявляє студентська молодь до організації та проведення багатьох заходів із народознав-

ства. А попереду, звичайно, чимало нових планів і задумів.

С.Ф.Сухорський

ШКОЛОЗНАВЧА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Важливим елементом модернізації освіти є вдосконалення організації управління всіма ланками освітньої системи. Тому-то необхідно докорінно поліпшити школознавчу підготовку педагогічних кадрів. Нині у педагогічних ВНЗ у курсі педагогіки відводиться на школознавство всього 6-8 годин навчального часу. Варто ж передбачити навчальним планом окремий курс з цього предмету, скласти програму, підготувувати і видати навчальний посібник для студентів.

Зарубіжна педагогічна наука приділяє багато уваги питанням менеджменту на всіх рівнях системи освіти своїх країн. Досліджуються питання раціональної організації освіти, покращання роботи шкіл через правильну стратегію внесення змін у їх роботу, перспективне планування, об'єктивну оцінку роботи учнів, учителів, керівників шкіл, створення оптимальних умов для роботи шкільного колективу, залучення батьків і громадськості до реалізації шкільної політики та інші актуальні проблеми. Крім наукових досліджень питань управління освітою, проводиться і відповідне навчання педагогічних працівників. Так, в інституті освіти Кенбріджського університету читають лекції з школознавства. В університетах міст Калгарі та Альберта /Канада/ є на педагогічних факультетах відділення управління школами, в університетах США вивчається курс шкільного менеджменту. У Державній національній програмі "Освіта" /Україна ХХІ століття/ в число пріоритетних напрямів реформування школи включене також питання вдосконалення управління на засадах його гуманізації та демократизації.

Управління освітою має спрямувати всі навчальні заклади на задоволення різноманітних освітніх потреб кожної людини, якнайповнішого розкриття її здібностей, пріоритетність загальнолюдських цінностей.

Засвоєння школознавчих знань має зорієнтувати педагогів на переосмислення управлінської діяльності, всього педагогічного процесу на цілісне формування особистості, комунікативну педагогіку, гуманізацію шкільного середовища, вищий рівень загальної управлінської культури.

Школознавчі знання потрібні не лише для працівників управ-

лінського апарату та керівників шкіл, а й для кожного вчителя, класного керівника, організатора виховної роботи, вихователя. Курс школознавства допоможе педагогічним працівникам оволодіти основами наукової організації педагогічної праці, чітко планувати й облікувати свою роботу, здійснювати самоконтроль, самоаналіз, перебудовувати спосіб дій при виникненні непередбачених ускладнень у практичній роботі. Набуття таких знань сприятиме визначенню і формуванню провідної мети діяльності, виробляти оптимальні управлінські рішення, розробляти способи і форми контролю та оцінювання роботи, узагальнювати результати діяльності, виділяти передовий досвід і визначати шляхи втілення його в практику в конкретних умовах відповідного навчального закладу, прогнозувати перспективу майбутніх дій.

Завдання курсу школознавства є уточнення і забезпечення правильного розуміння основних школознавчих понять, таких як управління, контроль, керівництво, програмування, коригування, педагогічна діагностика, кооперування, спеціалізація та ін. Варто також осмислити сутність для них школознавчих термінів, запозичуваних з англомовної літератури, таких як менеджмент, рейтинг, тестування, акредитація та ін. Саме часте вживання іншомовної термінології ще не є ознакою модернізації процесів, для визначення яких вони використовуються.

Відповідне місце у школознавчих знаннях повинен посісти і історичний досвід: внесок у школознавство педагогів братських шкіл і Я.А.Конаєнського, видатних вітчизняних педагогів К.Ушинського, М.Корфа, М.Пирогова, Б.Грінченка та ін. Не можна оминути внесок у розробку питань організації управління А.Макаренка, В.Сухомлиньського, О.Захарченка. В доповіді розглядається сучасний стан управління освітою в Австрії, Німеччині, Італії, Франції, Швеції та в США і Канаді. Використані будуть конкретні приклади з організації діяльності деяких львівських шкіл.

І.С.Руснак, Д.І.Ленішевич, В.С.Филипчук

ВИВЧЕННЯ НАРОДОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

Розбудова незалежної Української держави неможлива без активної творчої праці вчителів - еліти нації, її духовного потенціалу. Виховання національно свідомих педагогічних кадрів, спроможних виконувати цю високу й відповідальну місію, - найважливіше

завдання вищої школи на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Великі творчі можливості для підготовки таких учителів відкриває перед науково-педагогічними працівниками ВНЗ України втілення в життя Закону про освіту, Концепції про національну школу, інших нормативних документів.

Першими результатами їх реалізації у Чернівецькому держуніверситеті стало відкриття педагогічного факультету, який здійснює на базі середньої спеціальної освіти підготовку учителів початкової школи, вихователів дошкільних дитячих установ, учителів музики за скороченим /трирічним/ терміном навчання з додатковими спеціальностями "Народознавство" і "Практична психологія".

Додаткову спеціальність "Народознавство" ми вибрали, виходячи насамперед з того, що учитель початкової школи закладає основи формування національної самосвідомості майбутніх громадян України, отже, повинен сам мати глибокі і всебічні знання з історії рідного народу, знати його культуру, побут, звичаї, традиції, володіти відповідними методичними прийомами і засобами передачі набутих знань учням, і не тільки молодших класів.

Вважаємо, що провідну роль у підготовці сучасного вчителя /незалежно від фаху/ для української національної школи має відігравати фундаментальний курс "Історія педагогіки України" обсягом не менше 72-90 годин. Його завдання ознайомити майбутніх фахівців з багатомісячним педагогічним досвідом українського народу, набутками видатних українських учених у галузі освіти й виховання, кращих учителів-новаторів. Лише на основі цих знань можна переходити до вивчення курсів історії світової та загальної педагогіки.

Розроблена на факультеті цільова програма підготовки вчителя народознавства обсягом 600 годин передбачає вивчення студентами таких фундаментальних дисциплін, як "Основи народознавства", "Етнологія України", "Фольклор України", "Етнопсихологія", "Етнопедогогіка", "Етногеографія", "Етнодемографія", "Етнолінгвістика", "Методика вивчення народознавства в школі", "Етнографічне музеєзнавство", а також низку спецкурсів і спецсеминарів, зорієнтованих на розкриття історії, культури, побуту, звичаїв і традицій населення Північної Буковини, Поділля і Покуття, оскільки значна частина наших випускників працюватиме саме в цих регіонах України.

Прагнучи забезпечити чітку наступність, послідовність у викладанні, ми чітко скоординували робочі програми усіх дисциплін, розробляємо структурнологічні схеми їх вивчення з тим, щоб ширше запроваджувати інтеграційний метод підготовки фахівців з народо-

знавства, активніше впроваджувати у навчальний процес сучасні педагогічні технології.

Враховуючи нові вимоги часу, поступово впроваджуємо етапно-блочну систему навчання із рейтинговим контролем якості підготовки спеціалістів, що сприяє посиленню позитивних мотивів навчання, активізації самостійної роботи студентів, розширенню рамок їх творчості. З цією метою урізноманітнюємо форми і методи проведення навчальних занять, вводимо лекції-діалоги, лекції-прес-конференції, диспути і дискусії, інтегровані курси, рейтинговий контроль, визначаємо індивідуальні завдання кожному студентові на період виховної і педагогічної практики в школах і позашкільних закладах, а також на фольклорно-етнографічну практику, яка проводиться влітку після четвертого курсу. Особливу увагу практикантів звертаємо на вивчення досвіду вчителів у викладанні народознавчих дисциплін, ознайомлення з роботою шкільних етнографічних, краєзнавчих, історико-літературних кімнат і музеїв, підготовку на основі зібраних матеріалів методичних розробок уроків і сценаріїв, позаурочних дійств, рефератів, доповідей і повідомлень на студентські наукові конференції, курсових і дипломних робіт, залучаємо їх до творчої співпраці з викладачами факультету - написання спільних наукових і науково-методичних статей, рекомендацій, участь у висонанні наукової держбюджетної теми з історії народної педагогіки Буковини і ін. Це дає змогу нашим вихованцям глибоко засвоїти навчальний матеріал, краще оволодіти практичними навичками вчителя-народознавця і тим самим ґрунтовніше підготуватися до майбутньої педагогічної діяльності в українській національній школі.

Л. Є. Оверій, А. І. Роздимаха

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІЙНОСТІ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ

Особливе значення у процесі модернізації професійної підготовки майбутніх педагогів, на наш погляд, має бути озброєння студентів знаннями про формування естетичного ставлення до дійсності. Окремі педагоги та естетики визнають, що естетичне виховання не має зводитись до художнього виховання, або до виховання естетичного відношення до мистецтва. Основною його метою має стати формування у особистості естетичного відношення до оточуючої дійсності. Поняття "оточуюча дійсність" вбирає в себе бага-

то явищ, в тому числі і предметне середовище мешкання самої людини. В силу того, що предметне середовище має особливе значення, людина постійно його вдосконалює, одночасно відчуваючи на собі його вплив.

Основною формою формування естетичного ставлення до предметного середовища, на наш погляд, мають бути такі компоненти: здібність емоційно сприймати естетичне оздоблення предметного середовища; використання особистістю естетичних уявлень для встановлення взаємозв'язків між елементами предметного середовища; практична участь у естетичному перетворенні предметного середовища, тобто художньо-оздоблювальна діяльність.

Для успішної участі у художньо-оздоблювальній діяльності необхідно прилучення людини до художніх особливостей і виразних засобів оздоблювального мистецтва. Цей вид мистецтва містить могутній педагогічний потенціал і виявляється одним з доступних для багатьох видів пластичного мистецтва, тому що:

- у естетичному оздобленні предметного середовища знаходить відображення матеріальна культура сучасності, духовний світ і естетична культура людини;
- естетичне оздоблення предметного середовища виявляє постійний вплив на особистість;
- результат /продукт/ діяльності, спрямованої на естетичне оздоблення предметного середовища, виступає в його наочному і практичному використанні;
- оздоблювальне мистецтво не обмежує "художника" добром художніх матеріалів.

У процесі навчання у педагогічному інституті майбутні педагоги повинні засвоїти, що основу естетичного ставлення складають три здібності, розвиток яких і повинен складати платформу розроблених методик. Цими здібностями є: здібність емоційно переживати естетичне; здібність до засвоєння художнього досвіду; здібність до художньо-практичного виконавства і творчості.

Нами створена достатньо ефективна методика формування естетичного ставлення до предметного середовища. Розроблена система занять та педагогічних заходів, кожен з трьох елементів якої забезпечує розвиток відповідних, вказаних вище, здібностей.

Перший елемент системи складу заходи, спрямовані на розвиток емоційної активності, викликані естетичними якостями предметного середовища, на отворення умов для нагромадження почуттєвого досвіду. Провідними серед них є вплив актуалізації самого моменту виявлення емоцій дітей з приводу сприймаючого ними естетичного оздоблення предметного середовища того чи іншого прикриття. Дорослий наслідує і на правах співробітництва /співчут-

тя/ створення умови для дальшого розвитку емоційної активності дітей.

Другим елементом системи є заняття, що дозволяють вирішити такі завдання: уточнити і конкретизувати уявлення дітей про зовнішні і естетичні ознаки предметного середовища /колір, сполучення кольорів, зближені і контрасні; пропозиція - сполучення розмірів предметів, декор - орнаментальний візерунок; композиція - розташування предметів та елементів декору/, розширити уявлення дітей про декоративні предмети, сформувати вміння, встановлювати зв'язки між предметами на основі їх естетичних ознак. Для вирішення цих завдань ми орієнтували зміст проведених занять таким чином, щоб створити умови для переходу від засвоєння естетичних уявлень до вміння переносити і використовувати ці уявлення в практичних ситуаціях.

Третій елемент склали заходи, спрямовані на прилучення дітей до практичної участі у естетичному перетворенні предметного середовища. Виходячи з вікових особливостей дітей і своєрідності оздоблювальної діяльності, ми вважаємо за необхідне використати заделегідь підготовлений дітьми для виконання оздоблення відповідний зображувальний матеріал: малюнки-заготовки для панно та елементи оздоблення окремих декоративних предметів. Тематика, матеріал, особливості організації дітей для цієї діяльності сприяли підтриманню відповідного емоційного стану.

А.Ф. Іщенко

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наше суспільство вступило в нові економічні відносини. Це не може не впливати на всі сфери життя України. Соціальна потреба у вчителів природна і неминуча. Однак, складний етап реформи, не легкі економічні умови - все це дещо негативно впливає на статус учителя. Незважаючи на всі існуючі труднощі, українській національній школі потрібні педагогикастри, які мають ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку, ерудитів, культуру, які здатні формувати творчу особистість, цілеспрямовано вводити її в світ наукових знань, підготувати нові покоління високосвічених людей, спроможних привести Україну до відродження її менталітету.

Реалізація цих завдань багато в чому залежить від формування

готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Дана готовність дає можливість молодому спеціалісту впевнено себе почувати на місці вчителя, швидше адаптуватися до шкільних умов, успішно вирішувати складні завдання навчально-виховної роботи, вміти вивчати особистісні якості та властивості учнів, визначати оптимальні засоби педагогічного впливу, глибоко аналізувати результати своєї діяльності, вміти справлятися з емоційними та фізичними навантаженнями, оптимально будувати свої відносини з суб'єктом діяльності - учнями.

Відомо, що процес формування готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності відрізняється складністю структури, багатокомпонентністю, складається з ряду етапів і потребує дотримання певних умов. На нашу думку, ними є:

- профвідбір і профорієнтація;
- усвідомлення майбутніми вчителями значущості готовності до педагогічної діяльності;
- єдність довузівської та вузівської підготовки;
- вплив прямого контакту майбутніх учителів з педагогічним процесом;
- індивідуалізація їх навчальної підготовки.

Засоби, за допомогою яких цей процес може бути ефективним, такі: ділові ігри, педагогічний та психофізіологічний тренінг, робота з педагогічними плакатами.

Дидактична імітаційна гра є, на нашу думку, найбільш доцільною формою навчання майбутніх учителів. Це синтез різних способів професійного становлення студентів педагогічних інститутів. Ділові ігри швидше виробляють у них педагогічні вміння і навички, розвивають перцептивні та рефлексивні здібності, вчать адекватно реагувати на поведінку учнів. Проводячи наше дослідження, ми використали комплекс ділових ігор від найпростіших до складних. Дуже важливим був той факт, що майбутні вчителі були на всіх ролях: учнів, учителів, батьків. У цей час інші студенти виконували функції суддів, оцінюючи дії своїх однокурсників. У перших формувалися професійні вміння і навички, у других - перцептивні педагогічні здібності. Залежно від раніше діагностованого рівня готовності до педагогічної діяльності студентам давалися індивідуалізовані завдання перед початком гри.

Педагогічний тренінг, який розглядається нами як один із засобів формування готовності студентів до педагогічної діяльності, являє собою систему вправ, які сприяють збагаченню педагогічними вміннями, навичками, розвитку педагогічних здібностей. Його ефективність полягає і в тому, що він впливає на позитивне ставлення до діяльності вчителя, сприяє розвитку інтересу

до навчання у ВНЗ.

Відомо, що, перш ніж управляти іншими, необхідно самому володіти собою. Вчителю особливо важливо бути емоційно стабільним, комунікабельним, вміти вчасно знімати свої негативні психо-логічні стани. У цьому допомагає психофізіологічний тренінг, який являє собою метод розвитку особистості. Він допомагає людині контролювати свою поведінку з метою досягнення оптимальних результатів діяльності. Індивідуалізація цієї роботи полягала в тому, що студентам, які при прямому контакті з педагогічним процесом відчували напруження, відсутність комфорту, були запропоновані спеціальні вправж. Психофізіологічний тренінг використовувався для корегування деяких якостей і станів студентів. Він складався з саморегуляції, аутотренінга, оволодіння мнемонічними прийомами, які сприяють емоційній стабільності.

Створення, опис і аналіз педагогічних плакатів є ефективним засобом у формуванні готовності студентів до педагогічної діяльності. При цьому розвиваються спостережливість, мислення, уваження тощо.

Таким чином, застосування вищеописаних засобів дало можливість швидше здійснити перехід від низьких рівнів розвитку готовності студентів до педагогічної діяльності до більш високих. Це дає можливість ефективно просуватися в напрямі формування педагогічної майстерності.

В.М.Федорчук, Е.І.Федорчук

РОЛЬ АКТИВНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Гуманізація соціального середовища, виховних відносин та особистості вихователя і вихованця - важлива засада подолання духовної кризи в нашому суспільстві. В першу чергу це стосується педагога. Від спрямованості особистості вихователя, тобто від цілей і мотивів його педагогічної діяльності, від того, якими він уявляє своїх вихованців у майбутньому, залежить програма його дій, вибір засобів і методів виховання.

Важливим етапом формування особистості вчителя є період його навчання у ВНЗ. Для успішного формування гуманістичної спрямованості особистості важлива така організація навчально-виховного процесу у ВНЗ, яка б сприяла включенню його у суб"єкт-суб"єктивну взаємодію. Особлива роль тут належить дисциплінам психолого-

педагогічного циклу. Саме вони дають можливість ознайомитись із теоретичними аспектами побудови взаємовідносин учителя з учнями, осмислити досвід свого спілкування з досвідченими вчителями й викладачами з нових неучнівських позицій, вибудувати практику власної взаємодії з учнями на гуманістичних засадах, подолавши стереотипи тоталітарного педагогічного мислення.

Важливим критерієм сформованості гуманістичної спрямованості особистості студента ВНЗ є вибір ним найбільш педагогічно доцільних засобів при здійсненні педагогічної взаємодії, тобто таких засобів, які найбільше сприяють розвитку особистості учня і не принижують його гідності. Дослідження показало, що в залежності від уміння робити такий вибір студентів можна умовно диференціювати на три групи. До першої групи належать ті студенти, які при виборі засобів педагогічної взаємодії не враховують особливостей дитини, її гідності, визнають за доцільне віддати перевагу маніпулюванню дитиною чи системі каральних заходів. Інші, роблячи такий вибір, діють зовні правильно, але покладаються при цьому на інтуїцію або практику відомих їм вчителів. У таких студентів слабо виражена мотивація педагогічної поведінки. Третю групу складають студенти, які, вибираючи прийоми і методи виховання, свідомо опираються на теоретичні знання, на розуміння вікових та індивідуальних психологічних особливостей школярів, мотивів і механізмів їхніх дій та вчинків.

У процесі дослідження при вивченні психолого-педагогічних дисциплін значна увага приділяється застосуванню активних форм і методів навчання, таких як моделювання фрагментів педагогічного процесу, аналіз і розв'язання педагогічних ситуацій, рольові та ділові ігри, мікророзкладання, елементи соціально-психологічного тренінгу. Студенти виступали тут творцями педагогічного процесу, будівничими відносин з учнями. Це сприяло їхньому самопізнанню, осмисленню свого гуманістичного потенціалу, виробленню адекватних форм поведінки на основі здобутих теоретичних знань, аналізу своїх дій. При цьому важливо, щоб студент спрямував свої зусилля не тільки на створення загальної позитивної установки на сприймання учня, прагнення його зрозуміти, сприяти його розвитку, а й на вивчення своєрідності власної поведінки, неповторності реакцій, формування індивідуального стилю педагогічного спілкування. Це закладе основи майбутній персоніфікації навчально-виховного процесу.

Практика показала, що деякі студенти, будуючи власну професійну поведінку і діяльність, спираються на форми і методи, стиль і манеру своїх учителів. Залишки авторитарного мислення проявляються при цьому підсвідомо, але стають основою для формування

індивідуального стилю роботи. Тому доводиться докладати чимало зусиль для зміни негативного стереотипу. Така корекція у напрямі реалізації гуманістичного професійного ідеалу найбільш ефективно здійснюється під час групових занять шляхом співставлення самооцінки з думкою групи, висловленої коректно, але переконливо, в процесі рефлексії.

Застосування активних форм і методів навчання сприяє встановленню рівноправних відносин у системі "викладач-студент". Майбутні вчителі набувають навичок участі у суб"єкт-суб"єктній взаємодії.

В результаті дослідження значно зменшилась частина студентів, які не могли побудувати виховуючі відносини на гуманістичних засадах або робили це на інтуїтивному рівні. Оволодіння в процесі вивчення педагогічних дисциплін новаторськими ідеями, передовими педагогічними технологіями /в тому числі й зарубіжними/, основами педагогічної техніки та спілкування допомогло майбутнім учителям точніше вибирати доцільні засоби педагогічної взаємодії, успішно керувати своєю емоційно-вольовою сферою, будувати індивідуальний стиль спілкування на основі спільної з учнями творчої діяльності.

Таким чином, проведене нами дослідження підтвердило необхідність застосування активних форм і методів навчання для успішного формування у студентів гуманістичної спрямованості особистості.

А. І. Конончук

ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СПІВРОБІТНИЦТВА З СІМ"Ю У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ НАРОДОЗНАВСТВА

Реалізація ідей народознавства, принципів і засобів народної педагогіки в питанні співробітництва школи і сім"ї на сучасному етапі є одним із основних шляхів реформування виховного процесу в школі з метою його спрямованості на формування у дітей і молоді соціально значущих надбань вітчизняної і світової духовної культури.

Випускник педагогічного ВНЗ має бути підготовлений до участі у цьому співробітництві як компетентний спеціаліст по вихованню і навчанню школярів. Він повинен вміти організувати таке співробітництво, здійснювати його, використовувати найбільш ефективні,

нетрадиційні форми, контролювати результативність і коригувати виховні впливи сім"ї на процес формування особистості кожної дитини, забезпечувати педагогічний всеобуч батьків.

Педагогічна практика підтверджує, що молоді вчителі зустрічають серйозні труднощі в роботі з батьками своїх вихованців. Випускник не підготовлений до такої роботи ні теоретично, ні практично.

Вирішення цієї проблеми, насамперед, залежить від перегляду звичних теоретичних установок з питань виховання підростаючих поколінь. По-перше, у зв'язку з соціально-політичними змінами в Україні, ми нарешті усвідомили, що національне відродження нашого народу неможливе без знання і використання в практиці навчально-виховного процесу витоків своєї духовності та перевірених тисячоліттями здобутків народної педагогіки. Це найбільшою мірою відповідає природі пізнання суспільного досвіду, духовно-регіональним і національно-психологічним особливостям дітей. По-друге, в сучасних умовах сім"ю треба розглядати як вирішальний фактор у соціальній ситуації формування особистості, що завжди було обумовлено її природою та особливостями характеру впливу на особистість, а саме: 1/ довготривалість і неперервність впливу сім"ї; 2/ широке коло впливів різноманітних стосунків, які об'єднують членів сім"ї: подружні і родинні відносини, єдиний спосіб життя, взаємна матеріальна і моральна відповідальність, спільні форми побутової праці та відпочинку тощо; 3/ особливість сімейного виховання полягає в тому, що воно більш емоційне за своїм характером, ніж будь-яке інше /в школі, у колі друзів тощо/, бо в його основі лежать близькі інтимно-індивідуальні стосунки, батьківська любов і почуття любові до батьків, родинні взаємини дітей між собою.

Тому сім"я була і є носієм та спадкоємцем краших надбань педагогічної виховної мудрості українського народу.

Ці положення дають нам можливість стверджувати, що треба орієнтуватись не на спільні зусилля сім"ї і школи у формуванні особистості, а на їх виховне співробітництво у цьому процесі. Його здійснення передбачає поєднання на основі істинної народної духовної сім"ї, школи, учнів та їх родин, що має відобразитись в єдиноспрямованій взаємодії батьків і учителів у взаємозалежній діяльності.

На наш погляд, для успішної участі в організації співробітництва школи і сім"ї в процесі формування особистості школярів майбутні вчителі ще в стінах інституту повинні отримати ряд спеціальних знань і умінь під час вивчення педагогічних дисциплін: 1/ знати мету, завдання і зміст національного виховання учнів,

вміти донести їх до свідомості кожного батька чи матері; 2/ усвідомити теоретичні основи створення виховної взаємодії школи і сім'ї та свої функції щодо їх практичного втілення у навчально-виховний процес; 3/ знати сутність педагогіки народознавства, її зміст, принципи і підходи у вихованні, форми, методи і засоби роботи з дітьми, які значно розширюють педагогічні можливості сучасного вчителя; 4/ знати історію розвитку сім'ї і здобутки родинного виховання в Україні, теорію сімейного виховання, його специфіку і проблеми на сучасному етапі, наукові методи вивчення виховного потенціалу сім'ї. На основі цих знань можна виявити особливості впливу виховного потенціалу сім'ї на процес формування особистості учня у кожній сім'ї, науково керувати цим процесом, давати кваліфіковані поради батькам з питань виховання.

Отже, на шляху підготовки майбутнього вчителя до співробітництва з сім'єю у процесі формування особистості школярів є значні труднощі. Для того, щоб їх подолати, необхідні зміни у якості підготовки спеціалістів вищої педагогічної школи, вивчення сім'ї як найважливішого фактору формування особистості школярів, взаємозв'язку родинного і суспільного виховання у цьому процесі.

І.І. Жибере

ДОСВІД І ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ПОЛІПШЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ ГІГІЄНИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Існуюча система підвищення кваліфікації викладачів кафедр загальної гігієни медичних ВНЗ, в основі своєї була сформована наприкінці шестидесятих років, коли були організовані спеціальні факультети підвищення кваліфікації /ФПК/ при провідних профільних медичних закладах, на Україні - в Київському медичному інституті /тепер в Українському державному медичному університеті ім. О.О.Богомольця/. В організаційному відношенні ця система являє собою періодичні /не рідше як 1 раз на 5 років/ очні цикли підвищення кваліфікації, які проводяться на відповідному ФПК і диференційовані /за програмами та тривалістю/ для викладачів у залежності від їх кваліфікаційно-посадового статусу: первинні для асистентів, повторні для асистентів і доцентів, для завідуючих кафедрами і професорів. Основними складовими циклів є: 1/ лекції та інші заходи з загальних актуальних питань теорії

та практики медицини /для викладачів всіх фахів/; 2/ лекції та заняття з питань педагогіки, інформатики та комп'ютерної техніки; 3/ комплекс навчальних заходів з підвищення педагогічної кваліфікації за фахом /безпосередньо на базовій кафедрі або на інших профільних об'єктах/. Співвідношення питомої ваги навчальних годин перелічених вище складових в різні періоди змінювалось і зараз ці складові розподілені між собою у приблизному співвідношенні 1:1:1. Наш понад 25-річний досвід роботи ФПК свідчить про принципову доцільність і ефективність такої очної форми підвищення кваліфікації викладачів.

Однак, сучасний етап розвитку вищої медичної освіти, пов'язаний з реалізацією нової її концепції в Україні, вимагає оновлення і підвищення ефективності діяльності ФПК, впровадження нових його форм і методів, корекції структури. В нашому повідомленні об'єктом є двома пропозиціями щодо цієї багатогранної проблеми, які стосуються організаційної структури системи підвищення кваліфікації викладачів вищої школи. Вважаємо, що є вагомими об'єктивні обставини для того, щоб в цій системі значно більшу питому вагу, ніж це має місце зараз, знайшли заочно-очні цикли підвищення кваліфікації викладачів, які свого часу пройшли первинний очний цикл. В оптимальному варіанті такі заочно-очні цикли повинні складатись з трьох етапів: першого очно-установчого /тривалістю один-два тижні/, заочного /тривалістю один-три місяці в залежності від досвіду та посади викладача/, очного заключно-підсумкового /один-два тижні/. Обов'язковою складовою такої форми підвищення кваліфікації є виконання викладачем науковометодичної роботи, тематика і характер якої підлягають узгодженню з базовою кафедрою. Така робота повинна мати статус дипломної, випускної, а її обговорення і успішний захист на заключному очному циклі - головною умовою заліку проходження відповідного підвищення кваліфікації. Можливим варіантом подібної очно-заочної форми є двоетапний цикл, який включає тільки заочний і очно-підсумковий цикл. Але при такій схемі виникає досить складна за сучасних умов проблема попереднього методичного забезпечення слухачів і зв'язку з ними.

На нашу думку, яку розділяє переважна кількість слухачів, потребує перегляду і корекції місце та зміст загальнопедагогічного навчання викладачів, на долю якого зараз припадає більш як третина всього часу проходження циклу.

Вважаємо, що педагогічна складова очного циклу на ФПК повинна бути обмежена головним чином узагальнюючими питаннями прикладної педагогіки. Потрібна загальнопедагогічна освіта може отримуватись на базі педагогічних ВНЗ /кафедр/ безпосередньо за місцем

розташування свого ВНЗ. Це, до речі, сприяло би зміцненню взаємозв'язків місцевих навчальних закладів з центральними, значно підвищило би організаційно-методичну роль і можливості відповідних педагогічних кафедр.

А.В.Самофал

ПІДВИЩЕННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Модернізація освіти, наближення її до світових стандартів, демократизація і гуманізація змісту та форм її здійснення потребують включення учителів у творчий пошук шляхів розв'язання завдань перебудови нашої освітньої системи. Можна розробити нові концепції школи, нові положення і статuti, але якщо вчителі будуть інертними, то суттєвих якісних змін не відбудеться. Саме тому проблема усвідомлення вчителями своєї місії у здійсненні цього історичної ваги завдання є одним з найважливіших. Робота по підготовці вчительських кадрів, їх перепідготовці має бути спрямована саме на формування творчої активності вчителів.

Формувати нового вчителя - значить творити нову школу і сприяти державотворчому процесу. Досягнути потрібної результативності в роботі з учителями на основі лише традиційних форм підвищення кваліфікації при педінститутах, університетах і обласних інститутах удосконалення вчителів /курсів, семінари, семінари-практикуми, лекції, конференції, методичні об'єднання тощо/ неможливо. Тут потрібні, поруч з існуючими, нові форми і методи активізації творчого пошуку вчителів - у першу чергу активізувати, скоординувати, надати цілеспрямованого характеру роботі вчителів-дослідників при відповідних кафедрах ВНЗ та інститутів удосконалення вчителів.

Залучення вчителів до дослідницької роботи сприятиме впровадженню в практику школи найновіших досягнень педагогіки і психології, стане не тільки основою підвищення їх кваліфікації, але й джерелом поповнення кваліфікованих наукових кадрів для педагогічної науки.

Є чимало молодих учителів, які мають потенціальні інтелектуальні дані для того, щоб поповнити лави науковців нашої галузі. Наприклад, такі відомі на Львівщині вчителі, як П.Сікорський, А.Варта, П.Гоян, Б.Козярьський, М.Марциняк, І.Щеремета, П.Ферштей та інші, самотужки ведуть дослідницьку роботу з актуальних проблем навчання і виховання. При добре налагодженій роботі

діяльність вчителів-дослідників могла стати ефективною формою підвищення кваліфікації вчителів.

Розроблену на основі сучасного прогнозування тематику актуальних досліджень доцільно узгоджувати з кафедрами ВНЗ, вченими радами або координаційними центрами науково-дослідних установ України. При комплектуванні груп учителів-дослідників варто враховувати такі особливості, як зацікавленість, ентузіазм, наполегливість у роботі, поєднання науково-дослідної роботи з повсякденною шкільною працею, роботою в дитячій установі, СПТУ, позашкільному закладі тощо. Поруч з підвищенням своєї кваліфікації по-справжньому організована така група може виконувати і інші функції: активна участь у роботі зі студентами, педагогічними працівниками, підготовка статей, брошур, монографій, різних дидактичних матеріалів науково-теоретичного і особливо практичного характеру.

У системі формування творчої активності та ініціативи вчителів позитивну роль може відіграти апробація робіт, як результату індивідуальної освіти і творчого пошуку. Цей захист міг би замінити курсову підготовку.

Тематика таких творчих робіт може розроблятися кафедрами педагогіки спільно з органами народної освіти, доводиться до вчителів, керівників шкіл, дошкільних і позашкільних закладів. При кафедрах постійно можуть діяти консультпункти для таких учителів, здійснюватися керівництво всіма етапами виконання творчих робіт аж до їх захисту. Краці роботи після всебічного обговорення, рецензування зберігаються для використання в наступній роботі /курсах, семінарах, консультаціях, при обговоренні проблемних ситуацій навчально-виховного характеру, проведені диспутів тощо/.

Значну роль у розвитку творчої активності та ініціативи вчителів можуть відігравати систематично організовані тематичні і персональні виставки педагогічного досвіду, ділові зустрічі з окремими проблемами творчої роботи, "круглі столи", різні форми вільного спілкування. Аналіз відповідних матеріалів послужив би ширшому використанню етнопедагогіки, врахуванню особливостей у розвитку освіти в тому чи іншому регіоні. Саме від школи, від учителя значною мірою залежить розв'язання тих протиріч, які ще мають місце в міжнародних взаєминах. Маємо на увазі, у першу чергу, соціально-психологічний аспект, питання функціонування закону про державність української мови та інші моменти.

Вагоме місце в педагогічних дослідженнях повинна зайняти організація управління і самоуправління в системі народної освіти. Адже досі питанням школознавства, формуванню організаторських

здібностей у педагогічних ВНЗ не надавалось належне значення. В умовах демократизації управління народною освітою проблема формування адміністративних кадрів повинна вирішуватися саме через теоретичну підготовку вчителів у ВНЗ і відбір окремих з них на основі педагогічної діяльності на керівні посади. Вважаємо, що потрібний у ВНЗ окремий курс школознавства /менеджменту/.

Проблема підвищення творчої активності вчителів є однією з важливих проблем перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників народної освіти і від її вирішення залежить доля перебування всього навчально-виховного процесу.

Т.К. Рабчук

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД У ПРАКТИЦІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Національне відродження школи передбачає гуманістичну орієнтацію педагогіки і психології, коли в центрі уваги ставиться особистість учня. Особливе значення має суб'єктна поведінка школяра в процесі професійного самовизначення.

Можна констатувати той факт, що в процесі навчання в школі, в основному, відсутні психолого-педагогічні умови формування суб'єктивних якостей учня, які відіграють провідну роль в професійному самовизначенні. Неможливо чекати і вимагати від старшокласника суб'єктивної поведінки, якщо на протязі багатьох шкільних років він перебував у позиції пасивного об'єкта. Альтернативою такої директивної стратегії психолого-педагогічного впливу виступає в сучасній психології гуманістичний підхід, методологічною основою якого є "суб'єкт-суб'єктивна" парадигма, з якою пов'язують перехід до розвиваючої стратегії психологічного впливу, що сприяє перетворенню учня із об'єкта виховних впливів у справжнього суб'єкта виховання на основі розвитку самопізнання, самоаналізу і самооцінювання. В зв'язку з цим актуальною є проблема вивчення психолого-педагогічних умов розвитку рефлексивних процесів, які лежать в основі професійного самовизначення. Особливо гостро нерозробленість прикладних аспектів професійної орієнтації відчувається у випадку пролонгованої орієнтації на конкретну, зокрема педагогічну, професію.

Експериментальне дослідження дало змогу виявити рівні самооцінювальної діяльності старшокласників у зв'язку з вибором педагогічної професії, в основу яких покладені такі критерії:

1/ знання про вимоги педагогічної професії до особистості; 2/ знання про свої психологічні особливості; 3/ вміння співставити і порівняти професійні вимоги і свої психологічні особливості, усвідомити суперечність між ними; 4/ усвідомлення необхідності самопідготовки /самокорекції, саморозвитку/ і ставлення /активне-пасивне/ до неї.

За допомогою цих критеріїв на основі експериментальних даних ми виділили чотири рівні самооцінювальної діяльності старшокласників, орієнтованих на педагогічну професію.

1. Початковий. Поверхово дається обґрунтування вибору професії на основі наявності 1-2 якостей, а інколи одного бажання бути вчителем. Психологічного аналізу професії, а також своєї особистості в плані придатності до педагогічної діяльності не проводиться.

2. Низький. Необґрунтований, частковий аналіз професійних вимог і своєї особистості щодо майбутньої професії. Неадекватно завишена самооцінка професійно значущих якостей особистості. Аналізуються і оцінюються окремі якості, як правило, моральні і любов до дітей.

3. Середній. Розгорнутий, обґрунтований аналіз, диференційована оцінка своєї особистості в плані придатності до майбутньої професії. Може бути неадекватне завищення оцінки окремих своїх професійно значущих якостей. Необхідність самокорекції та самовиховання усвідомлюються, але інтерес до цих процесів носить пасивний характер.

4. Високий. Розгорнутий аналіз. Обґрунтована, диференційована і адекватна самооцінка особистості щодо придатності до вчительської професії. Усвідомлення необхідності самокорекції і самовиховання та активне, дійове ставлення до розвитку окремих недостатньо розвинених професійно значущих якостей.

Вивчення самооцінювальної діяльності старшокласників у зв'язку з вибором педагогічної професії продемонструвало досить низький рівень розвитку цієї діяльності. Так, 83,7% учнів мають початковий або низький рівень самооцінювальної діяльності. Нерозвиненість орієнтуючої функції самооцінки спричинила аналогічний стан її стимулюючої функції. В результаті спостерігається досить пасивне ставлення старшокласників до процесу самовиховання.

Отже, самооцінювальна діяльність у переважній більшості школярів, які вибирають педагогічну професію, не досягає того рівня розвитку, що забезпечує психологічну готовність, з одного боку, до самостійного і ефективного вибору професії, а з іншого, - до оволодіння професією в майбутньому.

Практична реалізація гуманістичних тенденцій в професійній

орієнтації повинна спиратись на активізацію суб'єктивної поведінки опантанта на основі розвитку рефлексивних процесів і врахування рівня розвитку самооцінювальної діяльності старшокласників у професійному відборі.

О.В.Огірко

ПІДГОТУВАННЯ І ПЕРЕПІДГОТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ ХРИСТІАНСЬКОЇ МОРАЛІ ТА ЕТИКИ

Сьогодні - час повернення до вічних джерел духовності. В умовах демократизації та незалежності створились сприятливі умови для пізнання загальнолюдських цінностей, сконцентрованих у християнській релігії, яка вже понад 1000 літ формує нашу ментальність, духовність, культуру і побут. На основі Христового вчення, яке дає людству вищі моральні вартості, повинна відбуватись відбудова суспільного ладу в Україні. Обов'язок навчального закладу - допомогти підростаючому поколінню досягнути шлях до пізнання вічної Любові, Добра і Правди, до вивчення основ моралі та етики, які закладені у найвеличнійшій книзі людства Святому Письмі.

Протягом останніх трьох років у Львівському обласному науково-методичному інституті освіти проводиться ґрунтовне підготування і перепідготування педагогічних кадрів середньої школи на засадах християнської моралі та етики, до якого залучені провідні, висококваліфіковані викладачі з духовенства і мирян катехитів.

Для слухачів курсів інституту запроваджений спецкурс з основ національно-духовного виховання. Даний спецкурс містить питання:

- про віру, науку, релігію та зв'язок між ними;
- про привентивну /запобіжну/ та репресивну системи виховання;
- про вихід з тоталітарних систем і новий шанс для християнства;
- поняття гріха як усвідомленого і добровільного злого вчинку;
- елементи християнської етики;
- обов'язки людини стосовно Бога і ближніх;
- Божі Заповіді як універсальний моральний закон людства;
- формування духовного світогляду людини з позицій правд християнської віри;

- гідність людини та її призначення;
 - історичні типи моралі: первісний закон, Мойсеїв закон та закон любові;
 - історичність особи Ісуса Христа;
 - наслідування Христа - провідна ідея християнського виховання молоді;
 - нагірна проповідь Христа - велика хартія християнства;
 - християнське милосердя щодо душі і тіла;
 - родина - перша школа;
 - святі українські землі;
 - святі Тайни в українському обряді: хрещення, миропомазання, сповідь, Євхаристія, оливопомазання, подружжя, священство;
 - Церква - спільнота людей Божих;
 - Свята Літургія - Служба Божа та її головні частини;
 - молитва в житті людини;
 - поняття екуменізму, конфесійна толерантність;
 - християнська релігія - релігія любові;
 - українська духовність - почитання Пресвятої Богородиці;
 - Божа Матір - Матір всіх християн;
 - головні українські ікони: Одигітрія, Умилення, Оранта;
 - наш обряд - скарб духовно-релігійної спадщини;
 - церковний рік і народний календар;
 - головні християнські свята та їх національно-духовний зміст;
 - Біблія - невичерпне джерело віри та моралі;
 - притчі Ісуса Христа неперевернені перлини моралі;
 - духовність української нації - спадщина Кобзаря;
 - грецька, християнська і модерна філософія та питання Бога;
 - історичні аспекти християнства.
- Слухачами курсів є учителі початкових класів, вихователі груп продовженого дня, вихователі української молоді, вихователі дошкільних установ, учителі української мови та літератури, учителі зарубіжної літератури та учителі математики, біології, історії, географії, іноземної мови, а також заступники і директори шкіл. Дані категорії слухачів із захопленням сприймають питання вказаного спецкурсу, поглиблюють свій духовний світогляд з метою впровадження набутих знань у виховну і навчальну практику середніх шкіл. Християнська мораль та етика - це спосіб і стиль життя, який відновлюється в теперішній час. Необхідностями причинами для національно-духовного виховання слугують такі мотиви, що враховують природну релігійність людини як істоти, створеної на образ і подобу Божу, та приналежність українського народу до людства, яке вже понад 1000 літ є християнським. Засади християн-

ського життя в родині і суспільстві із загальної точки зору є однаковими для всіх християнських конфесій і спрямять ублагородженні душі, відповідальності за вчинки і конфесійній толерантності. Помітний вплив різноманітних нехристиянських сект на свідомість та почуття частини молоді вимагає небайдужого, дбайливого ставлення до розуміння християнських цінностей життя, засад віри, моралі та етики.

Л. В. Денчук

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Ефективність навчання і виховання учнів, перш за все, залежить від професійної майстерності, ерудиції й культури шкільних учителів.

Підготовка таких педагогів надто необхідна. Це викликано потребою суспільства у кваліфікованих педагогічних кадрах.

Враховуючи важливість проблеми на основі державної концепції оновлення освіти, нами була розроблена цілісна дидактична система, яка передбачає об'єктивні зміни в навчальному процесі. Перш за все, змінюються завдання педагогічної підготовки студентів.

Вони орієнтуються на вивчення національної та духовної культури, традицій.

Враховуючи багатонаціональний характер півдня України, необхідність збереження традицій, національної згоди і недопущення міжнаціональних конфліктів, необхідне відродження і розвиток національних культур. Також з урахуванням фактичної двомовності виникає гостра необхідність підготовки вчителів, що здатні забезпечити перераховані умови. Однак контингент учнів, з якими працюють викладачі, відрізняється не тільки за етносоціальним складом, але і за рівнем розвитку і мотивації навчання. Тому вчитель повинен бути достатньо підготовлений до умов диференційованого навчання.

У нас час особливо потрібний вчитель, котрий може запобігти затриманню розвитку обдарованих дітей, не допустити відставання слабких, забезпечити якість засвоєння всіма учнями єдиного, достатньо високого освітнього мінімуму. Як показують наші дослідження, підготовка вчителів до диференційованого навчання учнів тільки починається.

Не розглядаються питання організації диференційованого нав-

чання, практично не обговорюються проблеми відбору навчального матеріалу і комплектування груп, вибір методів та прийомів навчання.

Необхідне оновлення змісту навчально-виховної підготовки студентів педагогічними дисциплінами з опором на етнопедagogіку, національну і зарубіжну специфіку, поглиблене вивчення проблеми диференційованого навчання учнів.

У зв'язку з цим нами був розроблений спецкурс "Диференціація навчально-виховного процесу в школі". Він складається з чотирьох частин. Першу з них складає цикл проблемних лекцій.

Лекційна частина має такий вигляд:

Тема 1. Диференціація в педагогічному процесі: історія, теорія.

Тема 2. Система психодіагностики і педагогічної діагностики.

Тема 3. Особливості навчання вадливих учнів.

Тема 4. Особливості навчання малорозвинених учнів.

Тема 5. Методи та засоби диференційованого навчання за фахом даного предмету.

Тема 6. Форми позакласної роботи з диференційованого навчання.

Другу частину спецкурсу становить проблемний спецсеминар, заняття якого проводяться після кожної лекційної теми.

Третя частина - спеціально розроблений тест знань, що охоплює всі теми лекційного циклу та проблемного семінару.

Четверту частину спецкурсу складає відповідний спецпрактикум, що проводиться безпосередньо в середніх навчальних закладах, колективи яких вирішили стати на шлях впровадження тієї або іншої системи диференційованого навчання. Як показало наше дослідження, спецпрактикум має складатися з п'яти основних етапів: 1/ підготовчого; 2/ ознайомлювального; 3/ проектувального; 4/ виконавчо-корекційного; 5/ аналітико-узагальнюючого.

Досвід показує, що спецпрактикум, як складова частина спецкурсу, відіграє виключно важливу роль в озброєнні майбутніх учителів практичними уміньми в галузі диференціації освіти й навчання в загальноосвітній школі, а також у створенні в їхній мотиваційній сфері готовності до виконання даної функції при переході до професійної діяльності.

У навчальному процесі ВНЗ відбувається перехід від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу.

В новій дидактичній системі у центр уваги ставиться самостійна робота студентів.

Тестування, анкетування та бесіди із студентами, оцінка педагогічної практики дозволяє зробити висновок про рівні здобутих загальнопедагогічних знань та вмінь, з яких складається основа

С.М. Човрій

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДОГО ФАХІВЦЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Формування інтелектуального та духовного потенціалу нашої країни - одне з найважливіших завдань сьогодення.

Школа не може дати своїм вихованцям більше від того інтелектуального і морально-етичного потенціалу, яким володіє вчительський склад. Отже, забезпечення якісної підготовки фахівців передбачає, передусім, становлення і розвиток культури особистості майбутнього педагога. Таким чином, проблема культури вчителя є першорядним фактором у вирішенні питань повноцінної професійної діяльності педагога на сучасному етапі.

Культура, будучи соціально-психологічним фундаментом, який дозволяє людині продуктивно вирішувати поставлені завдання, передбачає удосконалення її духовно-практичної діяльності, в якій вона реалізує себе, розкриває свої сутнісні сили. Виступаючи особливим механізмом формування особистості, культура тісно пов'язана з педагогікою, яка вирішує питання виховання і навчання людини. Тому розробка культурного контексту професійної підготовленості вчителя на основі зміцнення зв'язків між теорією культури та педагогічною наукою особливо актуальна.

Педагогічну культуру вчителя необхідно розглядати у "динамічному" та структурно-функціональному аспектах, без яких неможливо досягнути інші концепції культури, відкрити шляхи у практику виховання людини. Оскільки культура людини у всьому її обсязі виступає необхідною умовою розвитку особистості, то педагогічна культура, в якій найбільш яскраво проявляються особливості професійної діяльності учителя, набуває особливої ваги в процесі становлення фахівця загальноосвітньої школи.

Вплив культури суспільства на особистість здійснюється через культурне середовище, в якому існує людина. У кожному такому середовищі встановлюється свій культурний мікроклімат, який впливає на діяльність особистості. Кожна людина має індивідуальну професійну орієнтацію, що, природньо, відбивається на її культурі. У зв'язку з цим можна розглядати професійну культуру як різних соціальних груп, так і фахівців різних спеціальностей.

Так, наприклад, в умовах музично-педагогічної освіти профе-

сійна культура майбутнього вчителя музики повинна включати в себе поряд з музично-естетичним аспектом ще й педагогічний. Безперечно, що музична освіта - особлива грань освіти, яка обумовлюється специфікою музики як виду мистецтва та навчального предмету, тому і шляхи формування педагогічної культури майбутнього вчителя музики своєрідні.

Зрозуміло, що виділення педагогічної культури вчителя музики як частини загальної культури особистості має умовний характер і можливе лише теоретично. Також ясно, що структура кожного типу культури нерозривно пов'язана з розвитком цілісної особистості і є, в деякій мірі, відображенням структурного змісту особистості. Тому структура педагогічної культури включає в себе такі набуті похвильні пласти як направленість, пізнавальні, вольові, інтелектуальні якості, а також основу, на базі якої кується культура особистості - професійний досвід.

Компонентами структури педагогічної культури як професійної якості особистості вчителя музики виступають потребо-мотиваційний, індивідуально-психологічний, а також компонент професійної підготовленості.

Початок формування культури вчителя лежить у сфері його підготовленості і залежить від потреб та можливостей особистості.

Зрозуміло, що розвиток музичних здібностей, художнього смаку, творчого потенціалу, структури моральних цінностей підрастаючих поколінь може здійснювати тільки той вчитель, який має розвинену не тільки художню /музичну/ культуру, але й педагогічну.

Художня культура особистості майбутнього вчителя музики складається в процесі його прилучення до різних видів музичної діяльності, в процесі засвоєння цінностей і на основі набуття музичного досвіду, що, в цілому, обумовлює синтезуючий її характер. Формування її залежить від спрямованості особистості студента, від рівня його фахової підготовки, психолого-педагогічних і методичних знань, умінь і навичок.

Педагогічна культура - професійна характеристика умінь вчителя оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності учня, спрямувати їх на всебічний розвиток і вдосконалення особистості дитини. До основних умов формування педагогічної культури у студентів входить ґрунтовне знання не тільки спеціальних навчальних дисциплін, але й психології, педагогіки.

Таким чином, наукова професійно-педагогічна підготовка повинна включати цілісну систему виховання любові, зацікавленості, інтересу до педагогічної професії, методичну грамотність, професійно значимі уміння.

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ:

1. КАРАМУШКА Л.М. - Завідуюча лабораторією психології управління інституту психології АПН України, кандидат психологічних наук, доцент.
2. БЕГЕЙ В.М. - Доцент кафедри педагогіки Тернопільського педінституту, кандидат педагогічних наук.
ЧЕРПІНСЬКИЙ М.В. - Професор педагогіки Прикарпатського університету, доктор педагогічних наук.
3. ХРИКОВ Є.М. - Докторант кафедри педагогіки Луганського педінституту, кандидат педагогічних наук, доцент.
4. КАРАМУШКА Л.М. - завідувач лабораторією психології управління інституту психології АПН України, кандидат психологічних наук, доцент.
ВИНОСЛАВСЬКА О.В. - Доцент кафедри менеджменту Київського політехнічного інституту, кандидат психологічних наук.
ШЕСТИК А.Я. - Молодший науковий співробітник лабораторії психології управління інституту психології АПН України.
5. БЕГЕЙ В.М. - Доцент кафедри педагогіки Тернопільського педінституту, кандидат педагогічних наук.
6. ГОЛОВЧЕНКО А.Ф. - Молодший науковий співробітник лабораторії психології управління інституту психології АПН України.
7. ВЕДМЕДЕНКО В.Ф. - Доцент кафедри педагогіки Прикарпатського університету, кандидат педагогічних наук.
8. БУЛАХ І.Є. - Доцент кафедри фізики Українського державного медичного університету, кандидат фізико-математичних наук.

ГУМАНІЗАЦІЯ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЯК
НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах одне з найважливіших завдань закладів середньої освіти полягає в організації їх діяльності на основах гуманізації навчання та виховання підростаючої особистості. Виходячи з цього, управління в системі середньої освіти повинно, на наш погляд, також здійснюватися на гуманістичних началах. Адже успішна діяльність будь-якої системи, у даному випадку, системи гуманістичного виховання і виховання підростаючої особистості, неможлива при наявності в ній "чужерідних", а тим більше, центральних механізмів функціонування. Іншими словами, не може бути "гуманним" по відношенню до дитини той учитель, який постійно відчуває на собі "негуманність" управлінських впливів свого директора, і в свою чергу, важко чекати виявів "гуманності" до вчителів з боку директора школи, який постійно відчуває на собі "негуманність" спілкування та взаємодії з боку завідувачого районним /міським/ відділом /управлінням/ освіти. І цей ланцюг, відповідно, можна продовжувати.

Основні характеристики гуманістичного підходу до управління середньою освітою виявляються в певних положеннях, які відображають:

- а/ необхідність побудови управлінських стосунків між керівником та підлеглим на основі партнерства;
- б/ доцільність реалізації сумісної діяльності керівника і членів педколективу в процесі управління освітянськими організаціями;
- в/ важливість розуміння та врахування індивідуально-психологічних особливостей підлеглих в управлінській взаємодії;
- г/ необхідність створення умов для реалізації творчого потенціалу підлеглих і здійснення ними самоуправління своєю професійною діяльністю та особистісним розвитком;
- д/ важливість трансформації гуманістичних стосунків внутрі педагогічного колективу на процес педагогічної взаємодії з учнями та батьками;
- е/ необхідність певного рівня особистісного розвитку керівника тощо.

При всій складності завдання гуманізації навчання і виховання підростаючої особистості, і тим більше, гуманізації управління системою середньої освіти, все ж таки необхідно підкресли-

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОЮ

ти два важливі моменти. По-перше, варто акцентувати увагу на значимості проблеми переорієнтації навчання за традиційною схемою на навчання, побудоване на гуманістичних принципах, оскільки лише воно забезпечує вільний розвиток, самоактуалізацію і самстворення особистості, і поступово впроваджувати його, хоча б в окремих, готових до цього, типах навчальних закладів. По-друге, необхідно чітко усвідомлювати, що реалізація системи гуманістичного навчання неможлива без впровадження гуманістичної системи управління освітянськими закладами, оскільки функціонування іншого, не орієнтованого на людину, управління, буде лише дискредитувати саму ідею гуманізації навчально-виховного процесу.

Слід підкреслити при цьому, що принцип гуманізації управління системою середньої освіти тісно пов'язаний з принципом демократизації управління середньою освітою. Взаємодоповнюючи один одного і тісно взаємодіючи між собою, ці принципи мають свою специфіку і самостійне значення.

Принцип демократизації управління системою середньої освіти зорієнтований на залучення всіх організаторів, учасників педагогічного процесу до активної постановки і розв'язання актуальних завдань навчання та виховання, забезпечення умов для висловлювання всіма вчителями і учнями думок з тих чи інших питань, внесення пропозицій, формування новаторських ідей, інноваційних підходів і шляхів їх реалізації тощо.

Принцип гуманізації управління системою середньої освіти передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей, прийняття унікальної неповторності кожного учасника навчально-виховного і управлінського процесу, створення умов для максимального вияву його творчих потенцій, вільного розвитку, самореалізації і самостворчості у процесі здійснення навчальної і педагогічної діяльності.

Обґрунтовуючи важливість і необхідність гуманізації управління як одну із істотних особливостей управлінського процесу в середній освіті, слід сказати, що гуманізм в управлінні може бути притаманний організаційним структурам, які функціонують і в інших сферах життєдіяльності людей /бізнес, виробництво тощо/, але виходячи із основної місії цих структур /отримання прибутку/ і відповідно, більш низького статусу інших цілей в ієрархії цілого комплексу управлінських цілей, можна стверджувати, що гуманізація управління в цих галузях займає досить незначне місце, і то лише в тих структурах, керівники яких усвідомлюють значимість і цінність кожної конкретної особистості в діяльності форми /підприємств, установ/.

Успішне функціонування середньої загальноосвітньої школи може бути забезпечене тільки на науково-педагогічних основах управління нею, якщо її керівники здатні здійснювати демократизацію в педагогічному колективі, залучаючи педагогів до формування програмно-цільових завдань та змісту роботи школи, аналізу стану викладання, рівня знань, умінь і навичок учнів, їх вихованості, делегуючи ряд управлінських функцій методичним об'єднанням і раді школи.

Демократизація внутрішнього управління забезпечується впровадженням у практику школи принципів демократизації та гуманізації освіти, навчально-виховного процесу, методів і стилю роботи педагогів школи та її керівників.

Управління середньою загальноосвітньою школою на демократичних засадах успішно здійснюється шляхом врахування соціально-економічних, організаційно-управлінських і психологічних факторів суспільного життя мікрорайону школи, забезпеченням цілеспрямованого планування і координації роботи керівників школи, педагогічного колективу та батьківської громадськості через раду школи.

Демократизація внутрішнього управління повинна забезпечуватися на основі виног нормативно-комплексного та нормативно-правового підходів до системи роботи керівників шкіл і громадських організацій.

Директори шкіл та їх заступники не мають досвіду управління на демократичних засадах. Тільки половина директорів шкіл висловлюється за позитивну роль ради школи, а більше 30 відсотків не мають бажання до спільної праці з нею.

Встановлені чотири типи керівників шкіл, перші два типи /"адміністратор" і "спеціаліст"/ обмежують свої управлінські функції, третій тип - керівник "організатор" проявляє деяке прагнення до перевищення власних управлінських функцій і лише четвертий тип - "зразковий" керівник адекватно відповідає управлінському статусу сучасного керівника загальноосвітньої школи, який ефективно організовує колектив відповідно до програмно-цільових установок педагогічного процесу на навчальний рік.

Сучасне внутрішнє управління повинно бути проіняте демократичним стилем роботи з педагогами та іншими працівниками освіти.

Реформування навчально-виховного процесу в середній загально-

освітній школі України вимагає демократизації методів внутрішнього управління. На засадах демократизації повинно базуватися управління всією системою організаційно-педагогічної та методичної роботи в загальноосвітніх школах.

Організація внутрішнього управління на демократичних засадах вимагає підвищення свідомості педагогічних кадрів, їх відповідальності за результати навчання, виховання учнів; самоатестації, високої культури педагогічної праці; створення сприятливого моральнопсихологічного клімату в педагогічних колективах.

Висока якість управління навчально-виховним процесом в загальноосвітній школі на демократичних засадах у значній мірі залежить від удосконалення методів аналізу роботи школи і внутрішнього управління; опрацювання і впровадження критеріїв його ефективності; визначення рівнів управлінської діяльності керівників шкіл і використання їх у процесі атестації шкіл працівниками районних /міських/ відділів освіти та методичних кабінетів; щорічного інспектування змісту роботи керівників всіх шкіл району /міста/.

Директори шкіл та їх заступники, як свідчать наші дослідження, не кожного дня відвідують та аналізують уроки, виховні заходи і не домагаються усунення наявних недоліків в організації навчання і виховання учнів; зживаються з недоліками, з поганою роботою окремих учителів, класних керівників, вихователів груп продовженого дня; виявляють неоективність під час оцінки роботи вчителів та інших працівників.

Найбільшою пошаною користуються в педагогів такі директори шкіл та їх заступники, які під час спілкування з ними виявляють насамперед чесність і правдивість в оцінці їх діяльності, вміють працювати з людьми, з повагою відносяться до вчителів, учнів і батьків, вміють допомагати в роботі педагогам.

Демократизація внутрішнього управління забезпечує і гарантує свободу дій педагогів у виборі форм і методів навчання та виховання. У кожній школі мають бути опрацьовані єдині критерії оцінки якості уроків, щоб можна їх використовувати при узагальненні досягнень окремих учителів і педагогічних колективів.

Е. Д. Хриков

ОБНОВЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД ВНУТРІШНЬОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ЧИННИК ЙОГО ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

На протязі багатьох десятиріч внутрішнє управління було засобом встановлення авторитарних відносин у школі. Таке становище було зумовлене існуючою трактовкою суттєвості внутрішнього управління.

Тривалий час педагогічна наука не ставила перед собою завдання детальної розробки концептуальних засад управління школою, а задовільнялась положеннями загальної теорії управління. В цій теорії управління розглядається як вплив підсистеми, що управляє, на підсистему, що управляється. Такий вплив спрямований на досягнення мети, що стоїть перед організацією.

У такої трактовки управління є багато недоліків. По-перше, це те, що загальний характер такого розуміння управління дозволяє повною мірою враховувати особливості школи як педагогічної системи. По-друге, категорія "вплив" не охоплює всього комплексу відносин сторін, що залучені до управління. По-третє, вплив - це категорія, що характеризує засоби управління, а вони не здатні виконувати системстворюючої ролі.

Крім того, існуюче розуміння управління ускладнює розмежування результатів педагогічної та управлінської діяльності, веде до переваги засобів примушення, тиску на учителів.

Управління, що орієнтоване на вплив, стає засобом відтворення існуючої школи з усіма її досягненнями і недоліками, а це гальмує розвиток навчально-виховного процесу у школі. Тому необхідність оновлення системи освіти перетворює проблему розробки нової концепції управління закладами освіти на першочергову.

В останні роки наукою обґрунтовується нова концепція, в якій управління розглядається як взаємодія залучених до управління сторін. Не заперечуючи присутності в управлінні відносин взаємодії, підкреслимо, що це явище вивчається соціальною психологією, а теорії управління тісно в рамках цієї науки. Теорія управління - це комплексна, інтегративна наука.

На наш погляд сутність внутрішнього управління необхідно розглядати крізь категорію, що відображає його мету, а не засоби. В існуючих роботах з теорії управління мета школи розглядається як мета управління. Але управління - це один із компонентів педагогічної системи школи, і його цілі пов'язані з цілями школи, однак не тотожні їм.

Ми вважаємо, що загальною метою внутрішнього управління є

створення умов реалізації мети школи. Застосування категорії "створення умов" дозволяє визначити внутрішкільне управління як діяльність управлінської підсистеми, що спрямована на створення педагогічних, психологічних, матеріально-фінансових, соціально-прогностичних, правових, санітарно-гігієнічних, медичних умов реалізації мети школи.

Такий підхід дозволяє усунути всі недоліки існуючих трактовок внутрішкільного управління, і що саме головне, створює умови щодо демократизації управлінської діяльності.

Частіше головним напрямком демократизації управління вважають залучення до прийняття управлінських рішень учнів, їх батьків та педагогів. Прийняття управлінських рішень наочно демонструє рівень демократичності управління. Але головним змістом управління є виконання управлінських рішень. Орієнтація при цьому на вплив зумовлює необхідність вибору того чи іншого засобу впливу. Наказ, розпорядження, вказівки, покарання, контроль - ці засоби стають головними у виконанні управлінських рішень. Це створює ілюзію бурхливої діяльності, критерієм ефективності якої стає кількість заходів. Логіка управління, що орієнтоване на вплив, веде до домінування авторитарних відносин.

Спрямованість управлінської діяльності на створення умов веде до виникнення принципово нової ситуації в школі. При традиційній концепції управління головним його змістом є застосування тих чи інших засобів впливу на окремих працівників. Нова концепція передбачає, що зусилля при створенні педагогічних умов спрямовують на розробку і підтримку функціонування такої педагогічної системи, яка гарантувала б досягнення цілей, що стоять перед школою.

Інакше кажучи, головною метою стає не регламентація діяльності окремого працівника, а створення такої ситуації, в якій кожний учитель буде спроможний виконувати як загальношкільні, так і індивідуальні цілі педагогічної діяльності. Таким чином, внутрішкільне управління набуває рис, що роблять його більш гуманним і демократичним, а це стає надійною основою перетворення нашої школи в сучасну і ефективну.

Л.М.Каранюшка, О.В.Винославська, А.Я.Шестюк

ВРАХУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Питання демократизації управління освітою на даний час є одним з найважливіших, тому що від того, наскільки ефективно здійснюється процес управління, залежить якість роботи всієї системи освіти та різних її підрозділів. Досить складною є проблема управління в системі вищої освіти, так як вона мало вивчена, але містить ряд особливостей, які роблять її досить відмінною від проблеми управління в системі освіти загалом. Саме тому метою нашого дослідження стало вивчення психологічної готовності особистості до управління в системі вищої освіти. Ця готовність складається з чотирьох компонентів: а/ мотиваційного; б/ когнітивного; в/ операційного; г/ власне особистісного. Саме від того, як представлені ці компоненти в управлінській діяльності керівника, і залежить те, як розгортається ця діяльність, наскільки ефективною вона є і в якій мірі відповідає завданню демократизації процесу управління в системі освіти.

Нами вивчався зміст і структура психологічної готовності особистості до управлінської діяльності в системі вищої освіти, на прикладі деканів та зав.кафедрами. Перший етап цього дослідження включає три підетапи: 1/ відбір експертів; 2/ проведення опитування за допомогою анкет з "відкритими" питаннями; 3/ обробка отриманих даних. В якості експертів виступали декани факультетів та зав.кафедрами Київського політехнічного інституту. В ході анкетування їм пропонувалося відповісти на "відкриті" питання, які охоплюють всі компоненти психологічної готовності. Отримані дані були оброблені за допомогою контентаналізу.

Таким чином, були отримані дані по кожному з компонентів, які на другому етапі були покладені в основному моделі психологічної готовності особистості до управлінської діяльності в системі вищої освіти. Відповідно до цієї моделі кожен компонент психологічної готовності включає в себе декілька рівнів.

1. Мотиваційний компонент готовності:

а/ Власне управлінські мотиви: врахування в роботі інтересів факультету /кафедри/, зболівання за поточний стан справ.

б/ Наукові мотиви: підвищення викладацького та наукового рівня факультету.

в/ Соціальні мотиви: врахування в роботі інтересів держави.

г/ Психолого-гуманістичні мотиви: утвердження гуманістичних принципів розкриття потенційних можливостей як співробітників, так і своїх власних.

2. Когнітивний компонент:

а/ Організаторсько-управлінські знання: про основний напрямок роботи факультету /кафедри/.

б/ Наукові знання: предмет, галузь, що є основними на даному факультеті /кафедрі/; основна наукова спеціальність керівника.

в/ Соціальні знання /знання "дипломата"/: стан справ у колективі факультету /кафедри/; знання "соціального замовлення".

г/ Психолого-гуманістичні знання: власне психологічні знання; знання про можливості та особистісні якості співробітника.

3. Операційний компонент:

а/ Організаційно-управлінські уміння: вдала, стратегічно зміла організація управління на факультеті /кафедрі/.

б/ Уміння вести наукову роботу: вдала організація викладацької та наукової роботи на факультеті /кафедрі/.

в/ Уміння дипломатичного управління: створення та забезпечення сприятливих відносин в колективі факультету /кафедри/.

г/ Психолого-гуманістичні уміння: вдале спілкування з підлеглими та студентами, яке базується на психологічних засадах.

4. Власне особистісний компонент:

а/ Якості, що необхідні для вдалого спілкування і взаємодії декана /зав.кафедрою/ з підлеглими, викладачами та студентами: порядність, справедливість, чесність, почуття гумору тощо.

б/ Якості, що необхідні для гарного виконання наукової роботи: компетентність, грамотність, професіоналізм тощо.

в/ Якості, що необхідні декану /зав.кафедрою/ для вдалого ведення господарських і фінансових справ факультету /кафедри/: цілеспрямованість, працездатність, енергійність тощо.

г/ Якості, що необхідні декану для вдалого узгодження інтересів всіх співробітників та інтересів справи /якості "дипломата"/: лідерство, комунікабельність, вміння керувати людьми тощо.

Для того, щоб управління в системі освіти загалом і в системі вищої освіти зокрема базувалося на засадах демократизації та гуманізації, слід забезпечити таку підготовку управлінських кадрів, яка б включала в себе формування у керівників психологічної готовності до управління, установки на ефективно здійснення управлінського процесу.

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОЮ НА ОСНОВІ ВИМОГ НОРМАТИВНО-КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ

Демократизація діяльності директорів шкіл та їх заступників повинна забезпечуватись на основі вимог нормативно-комплексного підходу, що вимагає від керівників шкіл і громадських організацій, ради школи дотримання встановлених норм щоденної роботи на навчальний рік і комплексного охоплення управлінням навчально-виховним процесом з усіх навчальних дисциплін і в усіх класах.

Нормативно-комплексний підхід вимагає чіткого розподілу управлінської діяльності між директором школи, його заступниками, радою школи, громадськими організаціями, методичними об'єднаннями педагогів і певних норм обговорення стану навчально-виховної роботи протягом навчального року на педагогічних радах, нарадах при директорі, на кожному методичному об'єднанні, на засіданнях ради школи.

Внутрішкільне управління має впливати на всі види діяльності адміністрації, громадських організацій і методичних об'єднань педагогів, спрямовувати їх на забезпечення ефективності навчально-виховної роботи вчителів, класних керівників і вихователів груп продовженого дня.

У відповідності до вимог нормативно-комплексного підходу демократизація внутрішкільного управління навчально-виховним процесом повинна забезпечувати такий зміст організаційно-педагогічної та методичної роботи з педагогами і спілкування з учнями та батьками:

- широке залучення вчителів до формування програмно-цільових установок і змісту роботи школи, аналізу стану викладання, рівня знань, умінь і навичок учнів, їх вихованості;

- аналіз керівниками школи стану викладання, рівня знань, умінь і навичок учнів з окремих навчальних предметів не рідше чотирьох разів за навчальний рік на педагогічній раді, дотримувачись принципу гласності та гуманності під час спілкування з педагогами та підготовки рішень;

- делегування окремих функцій управління методичним об'єднанням і раді школи;

- введення в практику роботи методичних об'єднань /творчих груп/ обговорення стану викладання, рівня знань, умінь і навичок з навчальних дисциплін, а також забезпечення вихованості учнів за допомогою змісту навчального матеріалу не менше 4 разів за

навчальний рік;

- заохочення педагогів до конструктивної критики, плюралізму думок під час обговорення стану навчання й виховання учнів;

- організація дій педагогів у досягненні програмно-цільових установок навчання й виховання учнів у загальноосвітній школі протягом навчального року і сприяння використанню різноманітних форм і засобів, методів, прийомів навчання й виховання;

- забезпечення на основі аналізу діагностики надання допомоги молодим і малодосвідченим педагогам, вивчення їх досвіду навчальної чи виховної роботи з учнями;

- повсякденне впровадження в практику вчителів, класних керівників, вихователів груп продовженого дня самоаналізу і самоконтролю за своєю працею, взаємоконтролю між педагогами протягом навчального року;

- удосконалення форм, методів і стилю роботи директора школи та його заступників, дотримуючись доброзичливості, вимогливості, відповідальності й, отже, позбутися бюрократизму, командно-волевих методів управління навчально-виховним процесом;

- модернізація, гуманізація та гуманітаризація змісту освіти, навчання й виховання учнів;

- свобода дій директора школи та його заступників в управлінні навчально-виховним процесом відповідно до вимог нормативно-правового підходу до здійснення внутрішкільного управління;

- забезпечення обізнаності педагогів зі своїми функціональними обов'язками, впровадження ними в практику колективно прийнятих рішень, розпоряджень директора школи та рекомендацій громадських організацій;

- впровадження в практику управлінської діяльності керівників шкіл високої культури праці, дотримання загальнолюдських моральних норм спілкування з педагогами, учнями та батьками, виявлення високих особистих якостей у спілкування з ними;

- звітування директора школи та його заступників перед педагогічним колективом, учнями та батьками за зміст і результати управління навчально-виховним процесом кожного навчального року;

- виборність директорів шкіл та їх заступників відповідно до чинного законодавства України

А.Ф.Толовченко

ШЛЯХИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОЮ ШКОЛОЮ

На сьогоднішній день перед більшістю шкіл України і особливо перед школами нового типу /гімназіями, ліцеями/ стоять завдання гуманізації освіти, реалізації нових підходів до організації навчання і виховання. Ці завдання потребують вирішення цілої низки наукових проблем, у тому числі психологічних проблем управління цими навчальними закладами.

Очевидно, що впровадження гуманістичної системи навчання неможливе без впровадження гуманістичної системи управління освітянськими закладами. Адже, якщо адміністрацією гімназій не буде реалізовуватись гуманістичний підхід в управлінні педколективом, то навряд чи виникне потреба у рядового вчителя зтілювати ідеї гуманізації по відношенню до учнів. Тому і виникає об'єктивна необхідність в реалізації саме гуманістичного підходу в управлінні сучасною школою. Цього вимагають і такі об'єктивні причини сьогоднішнього дня, як великий досвід авторитарного стилю керівництва в суспільстві, котрий подавляв ініціативу та сприяв формуванню пасивності як риси особистості, крах багатьох соціальних і духовних цінностей, хаос в економіці тощо.

Поняття гуманізації процесу управління нерозривно пов'язане із поняттям демократизації даного процесу. Адже і взаємодія адміністрації школи із педагогічним колективом на основах партнерства та сумісної діяльності, і врахування дирекцією індивідуальних особливостей членів педколективу, і створення умов для забезпечення самопізнання та самоактуалізації особистості педагога необхідні для впровадження демократичного стилю керівництва, і саме ці показники і є психологічними складовими реалізації гуманістичного підходу в управлінні гімназією.

Демократичний стиль керівництва та гуманістичний підхід до процесу управління педколективом досить успішно впроваджується в школі-гімназії N 59 м.Києва директором Тетяною Антоненко.

Основні тенденції демократизації виявляються в тому, що:

- керівник приймає рішення колегіально, найважливіші рішення широко обговорюються в колективі, проводяться найрізноманітніші анкетування /наприклад, відносно плану роботи школи в минулому навчальному році та наступному; по удосконаленню роботи гімназії; по атестації педпрацівників/;

- працівники школи отримують досить широку інформацію про найновіші досягнення в педагогічній науці, про досягнення окремих членів колективу, про життя інших шкіл і гімназій, щоб поба-

чити свою особисту перспективу та перспективу всього колективу;

- чітке планування роботи на кожен тиждень, місяць, чверть, рік;
- встановлення зв'язків і контактів із ближнім та далеким зарубіжжям на користь колективу та широке інформування про всі переговори, зустрічі та їх результативність, досягнення;
- керівник поєднує в своїй діяльності механізми як формальної, так і неформальної структур взаємовідносин в колективі;
- в діяльності директора просліджується золоте правило справедливості по відношенню до всіх членів колективу;
- готовність керівника прийти на допомогу кожному із вчителів, хто потрапив в біду чи захворів, надання їм дієвої допомоги;
- не удавана, а дійсна турбота про здоров'я вчителів та їх дітей /оздоровлення/;
- прагнення керівника покращити матеріальний стан педпрацівників, створити комфортні умови праці /премії, заохочення, відгуки, творчі відпустки, обладнання кімнати відпочинку, організація обслуговування продуктами за цінами значно нижчими, ніж у магазинах і ін./.

Така система керівництва породжує ініціативу членів педколективу, підвищує їх активність, а значить і результативність роботи, допомагає створенню психологічного клімату та підвищує ефективність діяльності всього педагогічного колективу, знижує плінність кадрів.

Однак слід врахувати, що строге дотримання демократичного стилю керівництва малоефективне в випадках, коли необхідне термінове прийняття рішення, а також в колективах із низьким рівнем розвитку, де є часті порушення трудової дисципліни, відсутнє свідоме ставлення до праці.

Б.Ф.Ведмеденко

НАУКОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

В умовах демократизації народної освіти нашої країни зростає необхідність використання наукових основ управління процесом виховання учнівської молоді засобами спорту та фізичної культури. Досягнути підвищення ролі колективів фізкультури шкіл, СПТУ, технікумів, спортивних клубів вищих навчальних закладів у вихованні

молоді можна лише спираючись на систему науково-педагогічних знань. За сучасних умов від кожного, хто працює з обдарованою до спорту молоддю, вимагається глибоких знань основ теорії виховання засобами фізичної культури та спорту, розуміння специфіки діяльності спортивного колективу, вміння враховувати закономірності виховання і розвитку спортсменів. У керівництві роботами спортивних секцій, науковому і психолого-педагогічному обґрунтуванні навчально-виховного процесу використовується вся різноманітність форм, методів і прийомів виховної роботи з молоддю, що вимагає знань не тільки філософії, а й загальної педагогіки, психології, фізіології, а також спеціального курсу теорії і методики виховної роботи в спортивному колективі.

Науково обґрунтований підхід до процесу виховання спортсменів, що базується на досягненнях теорії і практики, дає змогу майбутнім молодим спеціалістам, учителям, викладачам, тренерам, працівникам спортклубів глибоко усвідомити суть і принципи тих або інших явищ і процесів розвитку масового спортивного й фізкультурного руху взагалі, життєдіяльність спортивного колективу зокрема. Але всі, хто розглядає окремі питання виховання молоді засобами спорту без вирішення загальних, будуть весь час помилятися, йти шляхом випробувань і помилок, що відвертає від спорту талановиту молодь.

Аналіз теоретичної та методичної літератури, вузівської практики свідчить про те, що майбутні спеціалісти оволодівають в основному прийомами і методами педагогічного впливу на спортсменів. Сьогодні ж значно важливіше готувати вчителів фізкультури, тренерів до педагогічної взаємодії з вихованцями, в основі якої закладено обмін інформацією, пізнання особистості, організація спільної творчої діяльності і взаємостосунків за допомогою комунікативних засобів, гармонії спрямованого педагогічного впливу й відповідної реакції вихованця, "трансляції" особистості тренера спортсменом.

Саме спеціальна підготовка майбутніх фахівців повинна орієнтувати їх на вибір правильної педагогічної позиції в процесі навчально-виховної діяльності в спортивному колективі з кожним його членом, з батьками, активом спортивних секцій, а також зі спортивно обдарованою, але морально запущеною молоддю. Одним зі шляхів більш глибокої підготовки майбутнього вчителя фізкультури, тренера, викладача фізвиховання СПТУ, технікуму, ВНЗ до співробітництва зі спортсменами є введення в навчальну програму факультетів фізичного виховання педінститутів, університетів, інститутів і технікумів фізичної культури курсу "Теорія і практика виховання учнівської молоді засобами фізичної культури та

спорту", саме такий навчальний посібник виданий автором тез за допомогою інституту системних досліджень освіти України в 1993 році, в ході вивчення якого повинні бути вирішені наступні завдання:

- переконати майбутніх учителів, тренерів у тому, що основою педагогічної взаємодії та співробітництва тренера і спортсменів є високий рівень педагогічного професіоналізму;
- розкрити складові становлення виховного процесу в спортивному колективі;
- показати формування особистості спортсмена в процесі занять фізичною культурою і спортом;
- дати майбутнім спеціалістам основи технології педагогічної взаємодії, взаємопереживання зі спортсменами під час оволодіння обраним видом спорту;
- визнати можливості вдосконалення самовиховання майбутніх тренерів-вихователів у їх підготовці до співтворчості зі своїми вихованцями;
- переконати педагогів у тому, що реалізація взаємного спілкування в процесі спортивної діяльності дозволить підвищити самостійність і активність самих спортсменів, прискорить розвиток їх інтересів і пізнавальних потреб, організаторських і творчих здібностей, позитивних звичок, сприятиме формуванню багатогранного внутрішнього світу особистості.

На сучасному етапі стратегічні плани народної освіти стверджують, що співробітництво тренера і спортсмена, побудова тренувальних занять на основі їх взаємодії, як правило, сприятиме подальшій демократизації і гуманізації підготовки спортсменів високого класу та оздоровленню учнівської молоді.

І.Є.Булах

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ І КОМП'ЮТЕРНИЙ ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

Впровадження комп'ютерного тестування у навчальний процес, зокрема вищої медичної школи, вимагає проведення ґрунтовних педагогічних досліджень стосовно умов застосування такого контролю знань, його місця та впливу на весь процес навчання. Метою цієї роботи є дослідити зміни у схемі управління навчальним процесом при застосуванні комп'ютерного тестового контролю /КТК/.

У процесі навчання приймають участь два суб'єкти навчання:

той хто навчає та той, кого навчають. Вони складаються під впливом апріорних та апостеріорних факторів, дія яких може бути випадковою або цілеспрямованою.

Управлінням називається такий цілеспрямований вплив на об'єкт чи суб'єкти навчання, який направлений на досягнення певного стану чи поведінки системи. Згідно з загальною теорією управління існує три основні схеми управління: розімкнута, зворотним зв'язком і комбінована.

При управлінні за розімкнутою схемою вплив здійснюється за рахунок апріорних факторів. У схемі управління за зворотним зв'язком вплив виникає під дією інформації, отриманої від самої системи. У комбінованій схемі ці обидва впливи поєднуються.

Загальна схема процесу управління складається із керівного елемента, об'єкту управління та елементів вимірювання параметрів управління.

Основною задачею управління є екстремальна задача переведення об'єкту управління із вихідного стану у цільовий за мінімальний час при заданих обмеженнях.

Дослідимо функціонування загальної системи навчання, а саме підсистему, де об'єктом управління виступає учень.

У нашому випадку елементом управління є комп'ютерний тестовий контроль, який застосовується як у навчальних цілях для контролю за засвоєнням інформації, так і як обов'язкова складова іспиту.

Головними вимогами до управління системою навчання, які сформульовані Н.Ф.Тализіною, є:

- 1/ визначення мети управління;
- 2/ встановлення вихідного рівня системи управління;
- 3/ визначення програми дій для основних перехідних станів процесу;
- 4/ забезпечення систематичного зворотного зв'язку;
- 5/ забезпечення аналізу інформації, яка отримана по каналу зворотного зв'язку;
- 6/ розробка системи корегуючих дій.

Підсистема з об'єктом учень.

Метою управління у цій підсистемі є зміни пізнавальної діяльності учня. Аналіз мети навчання, проведений спочатку на макрорівні, дає змогу сформулювати ті зміни, котрі вносяться в особу учня в запропонованій моделі навчання. Це суттєві зміни мотивації навчання. Вони виникають завдяки особливостям КТК. По-перше, у традиційній системі контролю беруть участь два суб'єкти - вчитель та учень. КТК зводить до мінімуму вплив суб'єктивного фактору з боку того, хто контролює. По-друге, забезпечується уні-

фікованість системи контролю, характерними рисами якої є:

- єдині критерії оцінки знань;
- єдиний масив запитань;
- своєчасне ознайомлення учня з системою контролю та його принципами.

Завдяки цьому застосування КТК у навчальному процесі призводить до мотиваційної системи управління об'єктом, який самонавчається або адаптується під систему контролю.

Що стосується зворотного зв'язку, то тут треба розділити два впливи, які за природою виникнення суттєво відрізняються. Перший, це зворотний зв'язок внутрішньої природи для КТК, який знімає схему управління навчальним процесом на мотиваційну. Другий, це зовнішній для КТК, але внутрішній для системи навчання, який здійснюється як результат реагування на зміни в системі. У нашому випадку це аналіз результатів іспиту.

З М І С Т

Ч А С Т И Н А 4

1. Довідка про авторів	3
2. Є.Г.ГОНЧАРУК, В.Г.БАРДОВ, О.П.ЯВОРОВСЬКИЙ, І.І.НІКБЕРГ. Про підготовку лікарів з медико-профілактичних фахів в умовах реалізації нової концепції вищої медичної освіти в Україні ..	5
3. Б.Д.ХРУЩ. Українських виховний ідеал у системі після-дипломної освіти	6
4. М.В.ПОПОВ. Світоглядна складова підготовки спеціаліста	8
5. В.П.СТРУМАНСЬКИЙ. Проблема реформування підготовки вчителя до виховної роботи в національній школі:	10
6. І.І.КОСАРЕВ. Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів	12
7. А.П.ГАВРИШУК, М.Г.КУКУРУДЗЯК, Е.М.МЕЛЬНИК. Роль народних свят у підготовці вчителя нової доби	13
8. С.Ф.СУХОРСЬКИЙ. Школознавча підготовка педагогічних кадрів ..	15
9. І.С.РУСНАК, Д.І.ПЕНІШКЕВИЧ, В.С.ФИЛИПЧУК. Вивчення народознавчих дисциплін як засіб підготовки педагогічних кадрів для національної школи України	16
10. Л.Є.ОДЕРІЙ, А.І.РОЗДИМАХА. Проблема формування естетичного ставлення до дійсності у контексті модернізації підготовки педагогів	18
11. А.Ф.ЛИНЕНКО. До питання про засоби формування готовності студентів педагогічних навчальних закладів до професійної діяльності	20
12. В.М.ФЕДОРЧУК, Е.І.ФЕДОРЧУК. Роль активних форм і методів навчання у формуванні гуманістичної спрямованості особистості майбутнього вчителя	22
13. А.І.КОНОНЧУК. До питання підготовки майбутніх учителів до співробітництва з сім'єю у процесі формування особистості школярів на засадах педагогіки народознавства	24
14. І.І.НІКБЕРГ. Досвід і деякі організаційно-методичні питання поліпшення підвищення кваліфікації викладачів загальної гігієни вищих навчальних медичних закладів України	26
15. Я.В.САМОФАЛ. Підвищення творчої активності вчителів	28
16. Г.К.РАДЧУК. Гуманістичний підхід у практиці професійно-педагогічної орієнтації	30
17. О.В.ОГІРКО. Підготування і перепідготування педагогічних кадрів середньої школи на засадах християнської моралі та етики	32
18. Є.В.ДЕНЧУК. Деякі тенденції удосконалення підготовки майбутніх учителів	34
19. С.Ю.ЧОВРІЙ. Педагогічна культура як вирішальний фактор формування особистості молодого фахівця сучасної школи	36

1. Довідка про авторів	38
2. Л.М.КАРАМУШКА. Гуманізація та демократизація управління як необхідна умова ефективності діяльності закладів середньої освіти	39
3. В.М.БЕГЕЙ, М.В.ЧЕРПІНСЬКИЙ. Педагогічні основи демократизації управління загальноосвітньою школою	41
4. Є.М.ХРИКОВ. Оновлення концептуальних засад внутрішнього управління як чинник його демократизації	43
5. Л.М.КАРАМУШКА, О.В.ВИНОСЛАВСЬКА, А.Я.ШЕСТИЮК. Врахування психологічної готовності особистості до управління як фактор забезпечення демократизації управління в системі вищої освіти	45
6. В.М.БЕГЕЙ. Демократизація управління загальноосвітньою школою на основі вимог нормативно-комплексного підходу	47
7. А.Ф.ГОЛОВЧЕНКО. Шляхи демократизації управління сучасною школою	49
8. Б.Ф.ВЕДМЕДЕНКО. Наукові основи управління процесом виховання учнівської молоді засобами фізичної культури та спорту	50
9. І.Є.БУЛАХ. Управління навчальним процесом і комп'ютерний тестовий контроль	52

НБ ПНУС

627616

*Видавництво "Глай"
Прикарпатського університету
ім. Василя Стефаника*

*Художньо-технічний редактор
Комп'ютерна верстка*

*Василь Ризюк
Володимир Гавриляк*

.....
Здано до набору 02.11.94 Підписано до друку 20.12.94
Формат А-4. Папір офсетний №1 Гарнітура "Ксеро".
Друк RISOGRAPH-4900 Ум др. арк. 3,85 Факт. др. арк. 3,50
Тираж 40 Зом 6
.....

Віддруковано в друкарні видавництва "Глай"
284000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57

НБ ПНУС

627616